

Tekstanalyse med brug af Kenneth Burkes teori og metode

Forelæsningsnoter fra min undervisning på samfundsfag på Aalborg Universitet 2002 - rettet 2023

Erik Christensen

Kapitel I: Ordniveauet

Indledning

Det første de fleste lægger mærke til, når de læser en tekst, er de enkeltord, der bruges i en tekst. Nogle af dem “falder i øjnene” og man har allerede et første indtryk af hvilken “holdning” forfatteren til teksten har. Ofte vil det være nogle måske tilfældige ord, som ikke altid er bevidst brugt, som for nogle læsere er med til at skabe et førstehåndsindtryk, som kan være svært at ændre. Brugen af enkelte ord kan både vise noget om, hvordan man vil beskrive virkeligheden og hvorledes man vurderer den. De fleste vil f.eks. hurtigt kunne registrere om et ord bruges som et plus- eller et minusord i en tekst.

Ordvalg er ikke uskyldige, de viser, hvorledes man opfatter virkeligheden. I videnskabelige tekster kan man ofte straks se, hvilken teoretisk orientering eller tradition forfatteren tilhører, og i politiske tekster, vil ordvalg afspejle hvilket parti, gruppe eller “fløj” skribenten tilhører.

I beskrivelsen af politiske konflikter vil man altid se i ordvalget, hvilken position en forfatter forsøger at indtage, hvilket perspektiv han forsøger at anlægge. Hvorledes beskrives nogle aktører? - neutralt eller med en tydelig vurdering. I beskrivelsen af borgerkrigene på Balkan f.eks. omkring Kosovo-konflikten så man det tydeligt. Her blev nogle af de uformelle aktører af nogle betegnet som “terrorister”, men af andre beskrevet som “frihedskæmpere”. Blev NATO’s intervention beskrevet som “en humanitær intervention”, “en retfærdig krig” eller som “et overgreb”, “en regulær “krig” imod et fjendtligt land. Valget af enkelte ord signalerer straks til læseren af en tekst, hvor forfatteren til en reportage eller analyse er placeret.

Men man finder tilsvarende i samfundsvidenskabelige tekster. Her vil specielle fagudtryk som f.eks. “den universelle velfærdsstat” signalere at man diskuterer indenfor en bestemt begrebsverden “universelt system” stillet i forhold til “residualt system”, hvor der ofte samtidig vil ligge den underliggende vurdering, at det universelle er bedre end det residuale, hvilket jo også ligger i kernebetødningerne af de to ord.

I faglige, videnskabelige tekster vil man altid finde nøglebegreber (“key terms”), idet videnskab i høj grad er anvendelsen og produktion af bestemte begrebsapparater, hvori bestemte nøglebegreber spiller en stor rolle. En tekstanalyse af en videnskabelig tekst vil derfor altid være optaget af at fastlægge og diskutere anvendelsen af nøglebegreber.

Man kan sige, at ord har en betydning i “sig selv” dvs. de betyder det, man officielt har fastlagt i det pågældende sprogsamfund, hvilket kan læses i de betydningsordbøger, man har udarbejdet. Ords betydning er imidlertid ikke alene fastlagt af officielle ordbøger, men også bestemt af den sammenhæng de indgår med andre ord i en tekst.

Efter ved et første indtryk at “have bidt mærke” i specielle ords brug, vil man dernæst ved læsning af en tekst hurtigt danne sig et indtryk af, hvorledes forskellige ord kædes sammen og optræder i sammenhæng. De enkelte ord får derved en “anden” og “udvidet” betydning i netop denne tekst ved at blive brugt i sammenhæng med en række andre ord. En tekst kan ses under det aspekt (“den logiske orden”) at den forsøger at give de enkelte ord betydning ved enten 1. at “forene” ord, gøre dem mere eller mindre “lig” hinanden. 2. at sætte dem “i modsætning” til hinanden, eller 3. at angive en “under/overordning” i forhold til hinanden.

I politiske tekster vil man ofte se, at man forsøger at sammenkæde nogle ting og begreber, som måske opfattes som modsætningsfyldte. Det gælder f.eks. forholdet mellem lighed og frihed eller mellem økonomi og miljø, hvor det at tage økonomiske hensyn ofte sættes i modsætning til det at tage miljømæssige hensyn. Her vil man i mange politiske tekster se et forsøg på at forbinde disse forhold med det nye begreb “bæredygtighed” og argumentere for, at der ikke er nogen modsætning mellem økonomisk og økologisk bæredygtighed.

I det følgende vil jeg kort introducere nogle begreber fra sprogvidenskab, som skal bruges til at karakterisere og analysere forskellige dimensioner af ords betydning:

Nogle grundbegreber fra sprogforskningen

Perspektivmarkører

Som allerede nævnt røber brugen af enkelte ord i en tekst ofte hvilket perspektiv eller aspekt forfatteren anlægger på en sag. Derfor har nogle sprogforskere (Jan Anderson og Mats Furberg 1975:58) kaldt disse ord perspektivmarkører og aspektmarkører.

Når de kaldes markører, er det fordi de indikerer eller afslører iagttagelsespunktet, hvorfra forfatteren af teksten ser situationen. Forfattere af tekster gør ofte ikke klart rede for deres synsvinkel. Det må netop tolkes ud fra sådanne perspektivmarkører. Andersson og Furberg sammenligner det med en situation, hvor man står overfor et menneske, der taler dialekt. Normalt meddeler den talende ikke direkte, hvor han kommer fra, men meddeler det indirekte igennem sin dialekt. På samme måde meddeler tekster ofte heller ikke direkte noget om deres perspektiv, men meddeler indirekte gennem brug af markører deres synsvinkel eller fokus.

Kerne- og medbetydning

Hvorledes beskriver man, at et ord har en grundbetydning og en udvidet betydning? Sprogforskere skelner mellem begrebers to lag af betydning, mellem deres kernebetydning (denotation) og deres medbetydning (konnotation). Normalt fastlægges ordenes kernebetydning i en ordbog så neutralt som muligt, mens det er vanskeligere at fastlægge ordenes medbetydning. Her er netop tale om ordenes associationsindhold. Det kan variere fra det ene tidspunkt til det andet fra en gruppe til en anden og fra et individ til et andet, fra den ene situation til den anden.

Man kan illustrere det med begrebet velfærdsdemokrati og beskrive de to typer betydning på to akser, en abstraktionsakse (kernebetydning) og en værdiakse (medbetydning). På abstraktionsaksen er det kernebetydningen der varierer og medbetydningen der er konstant, mens det på værdiaksen er kernebetydningen der er konstant mens medbetydningen varierer.

Går man op ad abtaktionsstigen kan man sige, at velfærdsdemokratiet er et element i demokratiet, og omvendt sige at både den amerikanske og den nordiske velfærdsmodel er to forskellige udformninger af velfærdsdemokratiet. Her varierer kernebetydningen forstået således, at i gruppen af demokratier findes der nogle velfærdsdemokratier og blandt disse forskellige modeller (skandinaviske, og amerikanske). Og på værdiaksen kan man sige at "socialstat" repræsenterer et "negativt" udtryk for velfærdsdemokratiet, mens "velfærdsstat" betegner et positivt udtryk for velfærdsdemokratiet. Her varierer medbetydningen.

Nogle ord kan siges at have en neutral kernebetydning som forfatning, regering, mens andre har en henholdsvis positiv eller negativ kernebetydning så som mægtiggørelse og demokrati og undertrykkelse og tyranni. Men her kan man også se, hvorledes kernebetydningen af begreber ændres. I det tidlige Grækenland havde begrebet demokrati ikke en positiv, men negativ kernebetydning idet det blev forbundet med "pøbelvælde". I dag har det en næsten entydig positiv kernebetydning.

På arbejdsmarkedet og i socialpolitikken kan man tydelig se den sproglige glidning, der er sket i benævnelsen af de sociale institutioner og ydelser, hvilket afspejler det langsomme mentalitets- og holdningsskift, der er sket i samfundet. (Frost 1997:49). Man startede i det førindustrielle samfund med at have et "fattigvæsen", hvor den økonomiske kompensation blev benævnt som "almisse", hvilket er en god gerning fra kirken eller den velstående til den fattige. Begrebet almisse fik imidlertid en negativ betydning. Så efter lang tid udskiftede man udtrykket "almisse" med udtrykket "socialhjælp", fordi det blev opfattet som mindre tyngende. Opfattelsen af dette begreb ændrede imidlertid også karakter med tiden. Den blev mere negativ og bevirkede, at det blev opfattet som en "nådegave". Efterhånden blev "hjælpen" fra det offentlige opfattet som en rettighed, så "socialhjælpen" fik et nyt navn i form af "understøttelsen" og "bistand". Det er disse begreber, som også i dag i visse kredse er ved at få en negativ betydning, hvorfor et begreb som "borgerløn" dukker op.

Da borgerlønsideen i 1993-94 var ved at vinde indpas som legitim ide i flere af de etablerede politiske partier og i opinionen, blev man vidne til en kamp om ideologisk normering af sproget. For borgerlønstilhængerne var der tale om en kamp for i det hele taget at få borgerlønsbegrebet anerkendt som et nyt ord med en neutral kernebetydning.

Borgerlønstilhængerne forsøgte herudover at give det en positiv medbetydning, mens borgerlønsmodstanderne forsøgte at give det både en negativ kerne- og medbetydning.

Borgerlønsmodstanderne forsøgte at forhindre udbredelsen af det nye begreb ved at gøre det politisk ukorrekt at tale om borgerløn.

Ændring i sprog kan ses som ændringer i mentalitet og holdninger i samfundet. Derfor kan man sige, at der i samfundet bestandigt føres sproglige kampe om, hvad der er “rigtig” eller “forkert” sprog. Man kan tale om, at der sker en ideologisk normering af sproget, som man med et moderne udtryk kan betegne som politisk korrekthed. “Når en gruppe eller en institution i samfundet - bevidst eller ubevidst - udstikker normer for “rigtig” eller “forkert” sprog, kaldes det normering. (Frost 1997:36). Et eksempel på hvor forskelligt man kan opfatte den samme situation er brugen af begreberne “arbejdsløs”, “arbejdsfri” og “arbejdssøgende” og “aktiveret”

Grundbegreber i de forskellige samfundsvidenskabelige discipliner finder man defineret i de pågældende fags ordbøger og leksika, der typisk vil forsøge at give en beskrivelse af de forskellige faglige grundbegrebs oprindelse, historie og betydning hos fagets mest fremtrædende teoretikere.

Synonymer og antonymer

Når man i sprogvidenskaben taler om ligheder og forskelle/modsætninger mellem ord bruger man ordene synonymer og antonymer, hvor synonymer betegner ord som har samme eller tilnærmelsesvis samme betydning, og antonymer er ord som har en enten komplementær, binær eller kontradiktorisk modsætning til hinanden.

Her er det vigtigt at skelne mellem kontradiktoriske (negationer) og kontrære modsætninger. Negationen til hvid er ikke-hvid, og man kan sige at alle farver er enten hvide eller ikke hvide. Det kontrære eller modsatte af hvid er sort. Der findes sort og hvid, men der findes også et stort rum af farver (som hverken er sorte eller hvide) mellem sort og hvid.

Derfor har man også forskellige ordbøger. For det første har man retskrivnings- og betydningsordbøger, hvor ordenes stavemåde, klasse, bøjning, deling og betydning fastlægges. Dernæst har man synonymordbøger, hvor synonymer angives. Endelig har man også enkelte ordbøger på engelsk, hvor både synonymer og antonymer er angivet.

Synonymi defineres som når to eller flere ord har samme begrebsindhold. Kvinde, dame, kælling, fruentimmer er synonymmer fordi de har fælles begrebsindhold "voksen person af hunkøn". Men her vil man netop se at de adskiller sig indbyrdes ved at kvinde og dame er mere neutrale begreber, mens kælling og fruentimmer har "negative" associationer.

Går man til det samfundsvidenskabelige område og ser på begrebet demokrati, har det kernebetødningen "folkestyre, statsform hvor folket har den politiske magt". Slår man op i en synonymordbog vil man se at synonymerne til demokrati er ikke alene folkestyre, konstitutionelt monarki, parlamentarisme, republik, men også folkedemokrati, og folkerepublik. Det vil sige, at man også her har medtaget begreberne "folkedemokrati" og "folkerepublik", som var betegnelserne for de tidligere kommunistiske regimer under overbegrebet demokrati. Og antonymet til demokrati er tyranni, autokrati, despoti eller imperialism.

Vanskelighederne med at kategorisere verden og den iboende ideologiske farvning ses tydeligt i den måde man beskrev den "kolde krig" og de to samfundssystemer (USA og Sovjet). Skulle de beskrives som et sammenstød mellem kapitalisme og kommunisme, demokrati overfor diktatur (totalitarisme), vestlig demokrati overfor østlig demokrati, monopolkapitalisme overfor statsmonopolkapitalisme?

Videnskabelige tekster, hvor man bruger et eller flere begrebsapparater vil ofte have form af begrebsapparater, hvor der optræder en todeling, dikotomisering, der kan have en modsætningskarakter. En berømt sociologisk er mellem Gemeinschaft - Gesellschaft, en politologisk mellem demokrati og diktatur, en økonomisk mellem real- og pengeøkonomi. I alle discipliner skelner man ofte mellem idealmodeller og virkeligheden, og mellem konflikt og konsensus. Dikotomiske begrebsdannelser er meget almindelig i alle videnskaber. Her er det vigtigt at skelne mellem binære artsmodsatninger (mand, kvinde), der også kan kaldes komplementære modsætninger, de kontradiktoriske modsætninger (hvid, ikke-hvid) og de kontrære modsætninger (hvid, sort). Et væsentligt spørgsmål i en tekstanalyse er en diskussion af de anvendte dikotomier og en bestemmelse af deres logiske karakter.

I politisk sprog er dikotomisering et helt grundlæggende træk i den forstand at alle politiske fællesskaber bygger på nogle der er inde (inkluderede) og nogle der er ude (ekskluderede). I politik vil man ofte operere med en "ven/fjende" - dikotomi, hvilket vil afspejle sig i sproget på mange felter. Man beskriver sig selv og sine venner med positivt ladede ord og tilskriver sine fjender en række negative ord. En sådan stereotyp opdeling af verden, som potentielt ligger i alle politiske billeder, hvor der er konkurrence og kamp om magten, får desuden ofte karakter af at den anden, fjenden dæmoniseres (gøres til syndebuk) og tillægges alt det onde, mens man selv renses og tillægges alt godt.

Sproget som værktøj og som legetøj

Begrebsindholdet i forskellige ord kan altid beskrives på flere forskellige måder.

Sprogforskeren Britta Lønstrup (1980) skelner mellem sprogets værktøjsfunktion, der indeholder sprogets informative funktion og knytter sig til de respektive ords begrebsindhold, og en legetøjsfunktion, der indeholder sprogets kreative funktion og knytter sig til ordenes associationsindhold.

Hun skelner mellem 6 beskrivelsesmåder med paraply som eksempel, der sammenfatter de forskellige dimensioner, der allerede er nævnt og udvider perspektivet:

Slår man op i betydningsordbogen får man følgende forklaring: "en indretning med stof spændt ud over en ramme, som kan slås op og lukkes sammen, og som bruges til at beskytte mod regn." Men der gives også en forklaring af selve ordets oprindelse: "ordet paraply er af fransk familie. Det franske ord parapluie er dannet efter parasol. Og det er igen afledt af det latinske ord for at "afbøde", som heder para. Paraplyen er altså en genstand som kan afbøde regn.

Lønstrup kalder det sidste 1. Den videnskabelige beskrivelse (af latin paraare og latin pluvia). og den første 2. Elementbeskrivelsen (skærm af stof, anbragt på en stok, anvendes til ly mod regn). Derudover giver hun fire andre beskrivelser: 3. Feltbeskrivelse. (paraply, regnfrakke, gummistøvler) 4. Synonymbeskrivelsen (regnskærm). 5. Antonymbeskrivelsen (det modsatte af parasol). 6. Kontekstbeskrivelsen (det regnede kraftigt, og derfor tog hun en paraply med sig).

De fleste mennesker ved hvad en paraply er, og bruger en eller flere af disse beskrivelser eller definitioner. Lønstrup konkluderer, at den videnskabelige beskrivelse egentlig er den eneste som er uanvendelig. Vi opfatter tings betydning i sammenhæng med andre ting og i sammenhæng med konteksten, hvori tingene indgår. Den daglige sprogbruger vil netop for at gøre sig forståelig knytte de forskellige typer af beskrivelser sammen.

Kenneth Burke – en amerikansk filosof og litteraturteoretiker

Kenneth Burke var en amerikansk forfatter, litterær kritiker og filosof, som levede fra 1897-1995. Han skrev en lang række filosofisk kritiske bøger, som har været banebrydende i den nye retorik for den retoriske vending i den humanistiske videnskabsteori.

Burke så samfundet som en dramatisk proces. Al menneskeligt liv har en dramatisk karakter. Mennesker lever fundamentalt fysisk adskilt fra hinanden, men kan igennem sproget komme til at leve i et fællesskab. Adskillelsen skaber grundlaget for retorikken. Retorikkens mål er at skabe en identifikation mellem mennesker, at bygge bro mellem dem. Retorikkens funktion er med andre ord at løse problemer. Det er sproget, der giver menneskelige handlinger mening, og handlinger forudsætter frihed, vilje og bevægelse.

Burke prøver at opdage de menneskelige motiver for handlinger igennem sproganalyser, via den måde sproget beskriver et problem. Burke ser samfundet som en hierarkisk organisme og struktur, hvor den sociale, økonomiske og politiske magt altid vil være ulige fordelt. Derfor er hierarki et grundlæggende begreb hos Burke. Det skaber så at sige strukturen i vores dramatiske samfund. Magt indgyder mennesker autoritet, og samfundet kan ses som en stige af autoritet, et hierarki i et samfund. Når mennesker accepterer deres positioner og arbejde i en hierarkisk struktur, kan man sige, at strukturen bliver bureaukratiseret. Der kommer en orden i samfundet med et bestemt hierarki. Derfor kan man tale om at hierarki bliver et strukturelt princip i samfundet.

Kenneth Burkes Cluster-Agon-analyse

Indledning

Kenneth Burke udviklede i forbindelse med sin litterære kritik en række mere konkrete teknikker for næranalyse af tekster. Men det er samtidig typisk for Burke, at han aldrig systematisk beskrev disse teknikker. De blev som regel omtalt i forbindelse med mere konkrete analyser af litterære tekster eller som led i beskrivelse af aspekter af hans sprogfilosofi. Burkes overvejelser om tekster er på en gang meget elementære og commonsenseagtige og indeholder og udtrykker samtidig hele hans filosofi.

En af de teknikker Burke har givet navn til i den retoriske kritiske tradition, er "cluster" analysen eller klynge analysen. Den hænger tæt sammen med en anden teknik, som af Burke fortolkere er blevet "agon"- eller valoriserings- og modsætningsanalysen.

De to teknikker er beregnet til at fokusere på de fundamentale træk ved sproget, ligheder og modsætninger mellem ordene: Cluster-analysen fokuserer på ligheder, mens agon-analysen fokuserer på modsætninger. Cluster- og agon-analysen kan således også formuleres som en analyse af en teksts synonyme og antonyme dimensioner.

I cluster-analysen er man ude efter at finde ud af, hvorledes nogle begreber klynger sig omkring centrale begreber. En række ord optræder hyppigt sammen og sættes måske direkte sammen, hvorfor det gælder om at finde dette mønster og de eller det centrale ord i dette mønster. Her ligger en antagelse om at sproget består af nogle nøglebegreber ("key terms"), og der til disse nøglebegreber er knyttet en række sekundære begreber ("secondary terms"). Cluster-analysen består i skabelsen af et meningsgivende billede af det begrebsapparat, der bruges i teksten, forstået således, at tekstens vigtigste begreber, nøglebegreber og de dertil knyttede afledte eller tilknyttede sekundære begreber fastlægges.

I forhold hertil går agon-analysen ud på at finde og karakterisere de sproglige begrebsmæssige modsætninger og valoriseringer, der kan ses i teksten enten umiddelbart eller kan fremanalyseres igennem en nøjere tekstlæsning.

Burkes beskrivelse af "cluster"-analysen

Burke fremlagde aldrig systematisk og samlet en forklaring af sine litterære analyseteknikker, hvorfor det er svært at komme med en mere omfattende fortolkning af de forholdsvis få

bemærkninger, der findes spredt i hans forskellige tekster. I det følgende vil jeg imidlertid give nogle henvisninger til de værker, hvor han specielt berører “cluster” teknikken.

Burke beskrev første gang cluster-teknikken i bogen “Attitudes towards History”, der kom i 1937 (1984). Det er et værk, hvor Burke forsøgte at beskrive forskellige forståelsesformers udvikling i historien. Her indgår beskrivelsen af “cluster”-analysen idet han med vanlig sans for egne begreber kalder “Dictionary of Pivotal Terms” (s. 232-234) (drejelige begreber). Ideen til tankegangen har han taget fra en anden forfatter Caroline Spurgeon, der havde lavet en analyse af Shakespeares dramaer: “significance gained by noting what subjects cluster about other subjects (what image b, c, d, the poet introduces whenever he talks with engrossment of subject a.)” På det sted kommer Burke med et eksempel på et cluster, “The cluster that could make him a good candidate for president”. Burke gør ikke nærmere rede for dette “cluster”, men giver udseende af at det åbenbart er nogle egenskaber, der kan udtrykkes i et sammenhængende sprogligt univers, der udgør et “cluster”. Men han berører et andet væsentligt træk ved de ord og begreber, der optræder som symboler. De har nemlig den egenskab, at de sammensmelter ting og forhold. (“symbolic mergers”). Symboler fungerer som en “beholder”, hvor man let kan forene logiske modsætninger. Det er netop en egenskab som alle centrale ideologiske nøglebegreber er i stand til.

I et senere værk specielt om litterær kritik og metode: “The Philosophy of Litterary Form.”, der første gang kom i 1941(1973) giver Burke en lidt mere udførlig generel beskrivelse af “cluster” metoden.

Sprog er et symbolsystem og enhver tekst består netop i et unikt forsøg på forening af ord til et særligt symbolsk budskab. Burke siger det således: “A work is composed of implicit or explicit “equations” (assumptions of “what equals what”) in any work considered as one particular structure of terms or, symbol system.”. (1973:viii).

Burke taler herom, at det i en litterær tekstanalyse gælder om at finde overensstemmelsesprincipperne (“principle of concordance”), når man beskriver sammenhængsmønstret mellem de forskellige ord i en tekst. Han bruger lidt forskellige begreber for dette forhold, mest “equations” (“what equals what?”), som bedst kan oversættes ved ækvivalens eller ligestillelse. **1. Hvilke ord og begreber ligestilles i en tekst?** Han taler også om “associations”, hvilket kan oversættes ved forening eller forbindelse (“what goes

with what?”). **2. Hvilke ord forbindes eller forenes i teksten?** Endelig bruger han også vendingen “identification” eller (“what identifies with what?”). **3. Hvilke ord identificeres med hinanden i teksten?** Samlet er der altså tale om tre forskellige former for overensstemmelsesprincipper, ligestillelse, forening (forbindelse) og identifikation. Som samlet begreb for de forskellige typer bruger han også udtrykket “associational clusters”.

Burke taler om, at synekdoxen er en grundlæggende forståelsesfigur i cluster-analysen: “It should be understandable by now we consider synecdoche to be the basic process of representation, as approached from the standpoint of “equations” or “clusters of what goes with what”. To say that one can substitute part for whole, whole for part, container for the thing contained, thing contained for the container, cause for effect, or effect for cause, is simply to say that both members of these pairs belong in the same associational cluster.” (Burke 1973:77).

Synekdoken er en talefigur, hvor en del sættes lig med helheden, som beskrevet af Burke. Det tages også som en slags metonymi, som er den talefigur, hvor man reducerer noget ved at lade en del stå for en helhed. Men herved ses samtidig at den ligestillelse, der er tale om netop bygger på, at noget ulige fremstilles som noget lige, nemlig at et delelement sættes lig helheden, eller helheden reduceres til et delelement.

I bogen om den litterære forms filosofi kan det imidlertid forvirre, at cluster-analysen hos Burke bliver benævnt noget forskelligt, idet han nogle steder også kalder metoden en statistisk analyse. Burke foreslår her, at man ligesætter ordet symbolsk med statistisk: “I propose to offer reasons why we might equate the word symbolic with the word statistical” (Ibid:18).

Det skal forstås på den måde, at Burke her bruger statistisk som synonym med repræsentativ (“representative”), og på den måde at han lægger op til en systematisk kvantitativ beskrivelse af “clusters” i en tekst.

“Afterwards, by inspecting his work “statistically”, we og he may disclose by objective citation the structure of motivation operating here. There is no need to “supply” motives. The interrelationships themselves are his motives. For they are his situations; and situation is but

another word for motives. The motivation out of which he writes is synonymous with the structural way in which he puts events and values together when he writes,” (Ibid:20).

Her siger Burke, at der ligger noget objektivt, kvantitativt i undersøgelsen af tekstproducentens motiver, idet en forfatters brug af sproglige “clusters” kan ses som objektive, empiriske beviser for disse motiver.

Et mere konkret indtryk af, hvorledes Burke selv benytter teknikkerne får man på det litterære område i en analyse af James Joyces (“Fact, Inference and Proof in the Analyses of Litterary Symbolism”) (Burke 1954). I en debat om pentad-metoden sidst i 1970'erne (Burke 1978) Burke giver en sammentrængt karakteristisk af hele sin tekstanalytiske metode:

“I usually begin with more direct ways of sizing up a text. Here is one major shortcut.

1. First, wether explicitly or implicitly the nomenclature of every text embodies “equations”.

For instance, “reason” may be equated with defence to authority or distrust of authority.

Images often function here, as with an expression like Churchill’s “iron curtain”. 2. Second,

there are “implications.”. Implicit in the idea of an act there is the idea of an agent; and for an

agent to act there must be a scene. Or there are polar terms as “order” and “disorder” imply

each other. 3. Third, whereas “equations” and implications” are nontemporally related, there

are “transformations” whereby a narrative goes from one to another (as from order to

disorder, or vice versa). Or polar terms can become reversed, as when a former disruptive

principle of resistance to authority takes over and frowns on the principle of resistance.”

(Burke 1978:334-335)

Her får Burke i nogle få ord karakteriseret alle sine grundlæggende litterære teknikker i sin litteraturteori og sprogfilosofi, ikke bare “cluster” og “agon” analysen, men også pentad-analysen og fortælle-analysen.

Burke fotolkeren Willian Rueckert (1963, 1994) giver følgende sammenfattende karakteristik af Burkes metoder: “Burke regard the identifications, oppositions, transformations, and progressions as the empirical facts which one gathers in the course of indexing a work; from these facts inference can be made about the work’s unity and meaning.” (Rueckert:180).

Sonja K. Foss (1996) har i forbindelse med opstilling af forskellige kritiske approaches i retorikken som videnskabelig disciplin angivet en konkret procedure for, hvorledes man kan lave en cluster-analyse blandt andet ud fra en analyse af de forsøg, der har været på at benytte denne teknik i en række konkrete analyser. Første led i en cluster-analyse er udvælgelsen af en række nøglebegreber ("key terms") i en tekst. Som regel vil der kun være ret få nøglebegreber, som regel højst 4-5 stykker. Empirisk kan det gøres ved at se på frekvensen og intensitet i brugen af de samme begreber. Et nøglebegreb vil typisk blive brugt flere gange på centrale steder i teksten. Men frekvens er ikke det eneste kriterium. Intensitet kan være lige så central faktor. Det afgør en læsning af teksten, hvor man i nogle tilfælde vil komme ud for at et nøglebegreb måske kun nævnes et enkelt sted, men så indtager en helt afgørende rolle i tekstens struktur, argumentation eller plot.

Sammenhængen mellem begreberne kan være af forskellig karakter. Nogle begreber repræsenterer på forskellige måder andre begreber. I nogle tilfælde er der blot tale om en konjunktion (og), i andre tilfælde drejer det sig nærmest om en synonymisk argumentation dvs., forsøg på at ligestille nogle begreber. Endelig kan der være tale om forbindelse af begreber igennem angivelse af årsags- virknings relationer.

Burkes beskrivelse af "Agon"-analysen

"Agon"- analysen udspringer af Burke dramatiske sprogsyn. Ord er handlinger på en scene som han kortfattet udtrykker det: always considering words as acts upon a scene" (Burke 1973:xvii).

Agon kommer fra græsk og betyder kamp, hvor det angav alle former for kamp, strid eller konkurrence overfor et publikum. Og her henviser Burke til det græske drama. "A total drama, as the agon is analytical subdivided into competing principles, of protagonist and antagonist." (Ibid: 76). Det gælder om i en tekst at finde dens sproglige modsætningsstrukturer "what vs. what".

Alle tekster kan ses som sproglige dramaer, hvor symbolske modsætninger udspiller sig. Som Burke fortolkeren William H. Rueckert udtrykker det: "The implicit or explicit opposition of

terms constitute the conflict necessary to drama and the self of the poet (or rhetor) provides the necessary human agent. An agon analysis treats all lyrics as monodramas of the self in quest.” (Rueckert 1963:87).

I agon-analysen starter man også med at kortlægge modsætningsstrukturen mellem en teksts nøglebegreber. Modsætninger er ofte forbundet med vurderinger af det gode og dårlige, det gode og onde. I modsætninger ligger ofte samtidig en valorisering. Burke bruger derfor begreberne “god and devil term” for at angive det ultimative gode eller onde (“God-terms, or names for the ultimates of motivation (Burke, Grammer:74)) og (Burke Rhetoric: 298-301) fordi det er retoriske navne for Gud.

“God terms are ultimate terms that represent the ideal for the rhetor - the rhetors view of what is best or perfect. Devil terms are counterparts of God terms and represent the ultimate negative or evil for the rhetor.” (Foss 1996:65).

I valoriserings- og modsætningsanalysen er det også vigtigt at kortlægge modsætningernes karakter, idet der både kan være tale om polære modsætninger om en form for konkurrence eller modsætningerne kan være af mere indirekte art, så begreberne kan være forbundet igennem en gensidig relation med et helt tredje begreb.

For Burke hænger dramatik og dialektik sammen. Den dramatiske proces involverer nogle dialektiske modsætninger.

Burke er i sin modsætnings analyse påvirket af den hegelske dialektik i dennes skelnen mellem modsætninger og forskellighed: “polar otherness unites things that are opposite to one another; synedochic otherness unites things that are simply different from another.” (Burke Litteraray:78). Og selv om proagonisten og antagonisten står i modsætning til hinanden kan de samtidig siges at eksisterer implicit i hinanden: “But there is obviously a philosophic sense in which agon, protagonist, and antagonist can each be said to exist implicit in the others” (Ibid. 77).

Burke viser med disse bemærkninger at et væsentligt element i en modsætningsanalyse af en tekst er fastlæggelse af modsætningernes art, om de er kontradiktoriske, kontrære eller komplementære.

Kapitel II: Sætningsniveauet

Indledning

De grundlæggende spørgsmål på dette niveau, der kaldes sætningsniveauet eller det grammatiske niveau henfører til en analyse af, at det, der foregår i den enkelte sætning og i alle sætninger set som helhed, kommer til at præge en hel tekst. For at forstå sætningsanalysens grundideer tages udgangspunkt i den enkelte sætning, der kan ses som et drama, hvor der optræder aktører og foregår nogle processer. Formålet med sætningsanalysen og den overordnede grammatiske analyse af en tekst er at fremanalysere de årsags- og ansvarsforhold som ligger indbygget i den sætnings-grammatiske struktur:

1. Hvad foregår der? (hvilke handlinger beskrives?) 2. Hvor foregår det? (hvorledes beskrives scenen?) 3. Hvem deltager? (hvilke aktører optræder?) 4. Hvad er aktørerne optaget af? (hvilke mål har de?) 5. Hvilke procestyper dominerer? 6. Hvilke sproghandlinger findes?

Nogle grundbegreber fra sprogforskningen

Sætningsgrammatik

I sprogforskningen skelner mellem forskellige klasser af ord, og der gælder forskellige regler for, hvorledes disse ord kan sættes sammen. En sætning består af en kæde af forskellige klasser af ord. Den typiske sætning består af et subjekt (navneord, grundled), en aktør, et verballed (udsagnsled), en handling og et adverbial-led (biordsled) et tidspunkt. Hans (aktør) cykler (handling) hver dag (tidspunkt).

Man taler om at en sætning indeholder forskellige ledtyper. For det første indeholder sætningen et led, der viser hen til en aktivitet eller tilstand. Det kaldes normalt verbaler, verber eller udsagnsord. For det andet rummer en sætning også led der viser hen til nogen eller noget, der udfører aktivitet eller hvis tilstand beskrives eller betegnes. Denne gruppe af ord kaldes substantiver, eller navneord. Endelig indeholder sætningen også led, der beskriver

de nærmere omstændigheder ved “handlingen” og “genstanden”, dvs. aspekter som tid og rum. Denne gruppe af ord kaldes adverbier eller biord.

Navneordene betegner ting, personer eller abstrakte emner. Udsagnsordene (verberne) udsiger noget om den handling eller tilstand, der er knyttet til personer, ting eller abstrakter. Tillægsord lægger sig til navneordene og er underordnet dem og fremhæver, nuancerer, modificere noget med dem. Biordene kan angive noget om tid og sted og sige noget om årsag, måde og grad. Endelig er forholdsordene ord, der siger noget om rumlige forhold., og bindeord er nogle, der forbinder ord, led eller sætninger. Desuden findes tal- og udråbsord, der giver sig selv.

Semantiske roller

De danske sprogforskere Erik Hansen og Ole Togeby (1980:41) har i forbindelse med en karakteristik af semantikken som underdisciplin i sprogvidenskaben talt om, “at der i hver sætning udspiller sig et lille skuespil”, og at grammatikken giver forskellige semantiske roller.

Deltagere i skuespillet eller dramaet beskrives ved substantiver (navneord - ting personer) og adjektiver (tillægsord lægger sig til navneord), processen beskrives ved verber (udsagnsord - handling, tilstand) og præpositioner (forholdsord - forbindelser) og omstændighederne beskrives ved adverbier (biord - om tid og sted) og præpositioner (forholdsord- rumlige forhold).

Togeby giver sætningseksemplet: “Læreren viste i går med pegepinden på tavlen løsningen for eleverne, for at de skulle klare sig til eksamen”. Denne sætning indeholder alle de semantiske roller, hvor der er forsøgt lavet en oversættelse til Burkes pentad-begreber (se senere).

En handlende (lærer - substantiv, “actor”) viste (handler - verber - “act”) i går (sted - præposition, “scene”) med pegepinden (midlet - præposition, “agency”) løsningen (genstand - præposition “agency”) for eleverne (modtagerne) for at de skulle klare sig til eksamen (hensigt - adverbier, “purpose”).

Man kan i ovenstående sætning se, at man kan have genstanden som grundled ved at begynde sætningen: “Løsningen blev vist eleverne, for at de bedre kunne klare sig til eksamen” eller “I går blev løsningen vist på tavlen med pegepind for at de skulle klare sig til eksamen” eller “For at eleverne skulle kunne klare sig til eksamen, viste læreren dem løsningen”. Det viser, at man godt kan have handlinger uden at den handlende er nævnt. Det er tilfældet i de to første sætninger.

Ved at ændre rækkefølgen får man ændret over- og underordningsforholdet i sætningen forstået således at man kan rette fokus imod enten situationen (omstændighederne, scenen), handlingen (processen) eller på aktøren (deltagerne) eller genstanden alt efter, hvad man trækker frem i sætningen.

Afgørende for overordningsforholdet og aktør-rollen er som vist også, hvordan man anvender verber. De kan bruges både aktivt og passivt. Der er stor forskel på at skrive: “Venstre udliciterer rengøringen i danske kommuner”, og “Rengøringen bliver udliciteret i danske kommuner.” I den første sætning har man en aktør, får man derved en ansvarlig (hvilket kan være godt eller skidt), mens man i den sidste passive sætning kun får noget at vide om processen.

I den semantiske grammatik (Svennevig, Sanvig og Vagle 1995) skelner man mellem forskellige processtyper, materielle (skabe, gøre), mentale (føle, tænke), eksistentielle (eksistere), relationelle (identifikation), verbale (at sige) og adfærdsmæssige (at opføre sig).

Svennevig, Sandvig og Vagle (1995) skelner i den forbindelse også mellem forskellige proceskategorier handlinger, hændelser og tilstande. I handlinger er aktøren eller årsagen til et forløb til stede som ansvarlig. I en hændelse sker noget, ændres eller skabes noget uden at forløbet kan tilskrives en aktør eller ydre årsag. Endelig er en tilstand blot en konstatering uden aktør.

Svennevig m.fl. giver følgende eksempel fra den politiske nyhedsformidling af borgerkrigen i Mellemerika. Der er forskel på at sige “Contraen har dræbt mange bønder”. Det er en handling. Og så sætningen: “ Mange bønder er blevet dræbt”. Det er en hændelse. Og endelig sætningen. “Mange bønder er døde”. Det er en konstatering. I den første, handlingen, er der et klart subjekt. I den anden sætning, hændelsen med den passive form er det sket noget, men

man har ikke noget subjekt. Det kan være bevidst, fordi man ikke ved noget om subjektet eller også bevidst for at skjule, hvem der står bag det indtrufne. Endelig har man i den sidste beskrivelse af en tilstand. Det er en konstatering, hvor man tager noget som givet.

Kenneth Burkes pentad-analyse

Kenneth Burkes pentad-analyse ligner på flere punkter andre nutidige sprogforskeres analyser af grammatik og sætningsstrukturer. I det følgende vil jeg nærmere forklare Burkes specielle begreber og ræsonnementer.

Pentad: Fem “key terms”

Burkes pentad-metode og kritik er tæt sammenhængende med hans dramatiske syn på og analyse af sproget. I den sproglige beskrivelse af verden er vi bundet til nogle grundlæggende former og spørgsmål, der ifølge Burke har dramaets form. Og i et drama er der fem elementer, heraf navnet pentad: “We shall use five terms as generating principle of our investigation: they are: Act, Scene, Agent, Agency, Purpose. In a rounded statement about motives, you must have some word that names the act (names what took place, in thought or deed), and another that names the scene (the background of the act, the situation in which it occurred); also, you must indicate what person or kind of person (agent) performed the act, what means or instruments he used (agency), and the purpose.” (Burke 1969:XV).

Burkes pentad kan siges at henvise til de fem spørgsmål, som enhver journalist må besvare, hvis man skal skrive en ordentlig historie, eller en politimand må skrive i sin rapport, når han skal beskrive en lovovertrædelse: **1. Hvad** skete der (hvad blev der gjort?) (**Handlingen**). **2. Hvornår** og **hvor** blev det gjort? (**Scenen**). **3. Hvem** gjorde det? (**Aktøren**). **4. Hvordan** gjorde han/hun det? (**Instrument, middel**). **5. Hvorfor** gjorde han/hun det? (**Formål**).

Dramaets grundstruktur er for Burke ikke blot en metafor blandt flere andre metaforer, man kan vælge for menneskelivet, men den grundlæggende metafor i vores kultur. Det afspejler nogle grundvilkår i tilværelsen, der viser sig som nogle elementer i sproget.

Burke kalder også sin pentad for fem “key terms”, hvor handlingen (“act”) fungerer som “a terministic center” eller en slags “god-term”, hvorudfra de andre nøglebegreber skal forstås. Han taler derfor også om de fem grundbegreber som et “cluster” klynge, hvor begreberne implicerer hinanden og hænger sammen, ligesom de forskellige elementer i et drama. Man kan ikke tænke det ene element uden at blive ført over i den andet osv.

” For there to be an act, there must be an agent. Similarly, there must be a scene in which the agent acts. To act in a scene, the agent must employ some means, or agency. And it can be called an act in the full sense of the term only if it involves a purpose (that is, if a support happens to give way and one falls, such motion and the agents’s part is not an act, but an accident) (Burke 1969).

I en konkret analyse af en tekst gælder det om at identificere de fem elementer i teksten. Selvom det kan være svært, vil alle tekster kunne reduceres til disse fem elementære elementer. Burke mener dog at sproget sjældent er særlig entydig, hvorfor der ofte vil være tvivl i en kategorisering af disse elementer. Derfor er målet for Burke ikke at fjerne sprogets indbyggede ambivalens og flertydighed, men snarere tværtimod at kaste lys på denne ambivalens, der er indbygget i sproget: “ Accordingly, what we want is not terms that avoid ambiguity, but terms that clearly reveal the strategic spots at which ambiguities necessarily arise.” (Burke 1969:xviii).

Man vil se at det samme fænomen i forskellige sammenhænge kan optræde i alle pentad-figurens elementer. Det gælder f.eks. fænomenet krig. Det vil i en sammenhæng være en scene: “Under krigen omkom mange jøder”. I en anden sammenhæng vil det være aktør: “Krigen skabte et stærkt nationalt sammenhold”. I en tredje sammenhæng et middel: “Magthaverne brugte krigen til at skabe et nationalt sammenhold”. Og krigen vil også kunne optræde som en handling: “De førte krig imod de gamle fjender”. Og endelig som et mål: “Det synes som om lederne ikke var tilfreds med fredsslutningen, men var indstillet på en ny krig.”

Det, der sker i tekster, er nemlig også, at der sker forandringer i scene, aktører og handlinger, hvor det gælder om at kunne klarlægge disse forandringer:

“We want to inquire into the purely internal relationships which the five terms bear to one another, considering their possibilities of transformation, their range of permutations and combinations - and then to see how these various resources figure in actual statements about human motives.” (Ibid:xvi).

Ideen i pentad-analysen er, at den giver et overblik over, hvorledes tekst-producenter har set på situationen og verden og, hvorledes den komplekse menneskelige motivation bliver fastlagt igennem den sproglige grammatik.

I den konkrete analyse af en tekst gælder det om at analysere teksten ud fra nogle grundspørgsmål, der er knyttet til pentad-analysens termer: **I: Handling:** 1. Hvad er det? 2. Hvad er der sket? 3. Hvad sker? 4. Hvad vil der ske? 5. Hvad kunne der ske? **II: Aktør:** 1. Hvilken slags aktør optræder? 2. Hvilken aktør handlede? 3. Hvilken aktør handler? 4. Hvilken aktør kan dukke op? **III: Scene:** 1. Hvad er baggrunden? 2. Hvorledes beskrives baggrunden? 3. Hvor skete det? 2. Hvornår skete det? 3. Hvor vil det ske i fremtiden? **IV: Midler:** 1. Hvordan gjorde aktøren det? 2. Hvilke midler (redskaber) blev brugt? **V: Formål:** 1. Hvorfor? 2. Hvad var aktørens mål? (Irmscher 1976).

Det man kan se i alle tekster er, at man her **1.** navngiver en eller flere **aktører**, **2.** beskriver en **scene** hvor disse aktører optræder. Disse aktører **3.** foretager nogle **handlinger** og **4.** påberåber sig desuden nogle **mål**. Desuden **5.** benytter disse aktører sig af nogle **midler**, og man kan **6.** tilskrive dem nogle **holdninger**.

Aristoteles og de forskellige årsager

Burke gør opmærksom på, at det egentlig ikke er ham, der har opfundet pentad synsvinklen, men at den kan spores i store dele af filosofihistorien. Således ser han selv store paralleler mellem Aristoteles og Thomas Aquinas måde at stille grundlæggende filosofiske spørgsmål på. (Burke 1969:227-229) og sammenligner sin pentad med Aristoteles' fire årsagsforklaringer. Aristoteles skelnede mellem 1. Den materielle årsag - udfra hvilket en ting kommer (substans). 2. Den formelle årsag - formen eller arketypen. 3. Den bevirkende årsag - kilden, subjektet, aktøren for ændringen. 4. Den finale eller formålsbestemte årsag - målet.

“The “material” cause, that from which (as immanent materiel) a thing comes into being, e.g., the bronze of that statue and the silver of the dish”, would correspond fairly closely to our term, scene. Corresponding to agent we have “efficient” cause: The initial origin of change or rest, e.g., the advisor is the cause of the action, and the father a cause of the child, and in general the agent the cause of the deed.” “Final” cause, “the end, i.e., that for the sake of which a thing is, is obviously our “purpose”. “Formal” cause (“the form or pattern”, i.e., the formula of the essence”) is the equivalent of our term act.

As for agency, Aristoteles has this “fifth” cause also in his list: but in accordance with the imperative genius of the purpose-agency (or end-means) ratio, instead of dealing with agency as a special kind or cause (ay, an “instrumental cause”) he introduces it incidentally to his discussion of “final” cause. Thus, after the Peripatetic has said that the desire for health may be the end, or “final” cause, or walking, he goes on to say: “The same is true of all things that intervene before the end, “as “purging, drugs, or instruments” may also use for the sake of the same end. Thus, although this thinker, whose studies of logic traditionally go under the name of the Organon (that is, tool or instrument) omits agency as a fifth kind of cause, he clearly enough takes it into account.” (Ibid: 228)

Scene, handling og formål kan således klart henføres til den materielle, formelle og formålsbestemte årsag, mens den bevirkende årsag både henføres til aktøren og midlet.

Men Burke gør samtidig opmærksom på (Burke 1978), at der ligger en fundamental forskel i den måde Aristoteles i sin retorik (topik) og senere kommunikationsforskere nogle gange har brugt den. Hvor Aristoteles og senere retorikere var optaget af at bruge pentad elementer til at instruere forfatteren (taleren) om, hvad han skulle sige eller, hvordan man skal producere en tekst, er Burke optaget af at give tekstkritikere et redskab til at finde ud af, hvad der sker i en tekst:

“Maybe I can now make clear my particular relation to the dramatic pentad involving a process not quite the same as either Aristotele’s or Irmischer’s. My job was not to help a writer decide what he might say to produce a text. It was to help a critic perceive what was going on in a text that was already written.” (Ibid:332).

Der er altså forskel på at bruge pentaden til at producere en tekst og bruge den til at tolke en tekst.

Pentad “ratio”

Første led i pentad-analysen er selve identifikationen af de fem elementer i selve teksten, andet led er bestemmelsen af hvilket af de fem elementer, der dominerer i forhold til de øvrige. En tekstproducent vil altid bevidst eller ubevidst i valget af sproglig fremstillingsform give et eller flere af de fem elementer en mere fremtrædende form end de andre. Det betyder, at der dermed sprogligt strukturelt er nedlagt et bestemt motiv-mønster i en tekst.

Burke taler om “pentadic ratio”, der beskriver de relationer, der er mellem elementerne i pentaden, og siger at “the ratios are principles of determination” (Burke 1969:15). Han opregner her 10 ratio’er, men principielt er der 20 forskellige typer af ratio’er: 1. scene-handling, 2. scene-aktør, 3. scene-middel, 4. scene -formål, 5. handling-scene, 6. handling-aktør, 7. handling-middel, 8. handling- formål, 9. aktør - scene, 10. aktør-handling, 11. aktør-middel, 12. aktør-formål, 13. middel-scene, 14. middel- handling, 15. middel-aktør, 16. middel-formål, 17. formål-scene, 18. formål-handling, 19. formål-aktør, 20. formål-middel.

Som tidligere omtalt mener Burke, at der eksisterer et indre forhold mellem elementerne i pentaden. Et element påvirker naturen og karakteren af de andre elementer. Generelt ligger der i hele det dramatiske approach, at handlingen er det centrale og implicerer de andre elementer.

Burke siger direkte, at “our five terms overlap upon one another. And because of this overlap, it is possible for a thinker to make his way continuously from any one of them to any other.” (Ibid:127).

Det betyder, at man så at sige i en tekst kan skifte synsvinkel ved at fremhæve hvert af de fem elementer. Samtidig siger Burke også, at vi kan behandle de fem elementer som eet ved at “reducere” dem til et af elementerne: “And we may treat all five in terms of one, by “reducing” them to one or (what amounts to the same thing) “deducing” them all from the one as their common terminal ancestor. This relation we could express in temporal terms by saying that the term selected as ancestor “came first”; and in timeless or logical terms we

could say that the term selected is the “essential”, “basic”, “logically prior” og “ultimate” term, or the “term of terms”, ect.” (Ibid:127).

Både handlingen og aktøren kræver en scene, der omslutter dem. Der gælder dog efter Burkes mening et særligt forhold mellem handling og aktør. “The agent does not “contain” the act, though its results might be said to “pre-exist virtually within him. And the act does not synedocically share” in the agent, though certain ways of acting may be said to induce corresponding moods of traits of character.” (Ibid:16).

Fastlæggelse af hvilket element, der af tekstproducenten tillægges størst betydning, siger noget om, hvorledes verden anskues, og giver samtidig et billede af, hvorledes man vil forklare eller retfærdiggøre bestemte situationsbeskrivelser.

Et lille eksempel

Ved en fastlæggelse af determinationsforholdene i pentad-analysen skal man helt ned og se på konstruktionen af den enkelte sætning. Her er et eksempel på hvorledes uddannelse kan beskrives i fire forskellige sætninger:

1. Scene - Aktør: Hvor scenen og aktør fremhæves

Erik Christensen var samfundsfaglærer på Aalborg Universitet i 1990'erne.

2. Scene - handling: Hvor scenen og handlingen fremhæves.

Der blev undervist i samfundsfag på Aalborg Universitet i 1990'erne.

3. Aktør - formål: Aktør og formål fremhæves.

Erik Christensen ønskede at hans studenter skulle vide noget om samfundet, så de kunne blive gode medborgere.

4. Handling - formål: Handling og formål fremhævet.

Der blev undervist i samfundsfag for at skabe gode og engagerede medborgere.

Det lille banale eksempel er blot medtaget for at vise, at man med sine sætningskonstruktioner i tekster er med til at fokusere nogle få af de fem elementer i pentaden.

Forskellige retoriske argumentationsmønstre

I Burkes forskellige ratioer ligger forskellige motivations-strukturer og retoriske argumentationsmønstre:

1. Scene-handling: Givet en bestemt scene eller nogle bestemte omstændigheder, hvad skulle vi ellers have gjort? Man begrundes handlingen med scenen eller retfærdiggøre handlingen med scenens udseende. Eller man forklarer handlingen med scenens udseende. Givet de begrænsninger, der lå i scenen, var ingen andre handlinger mulige.

2. Aktør-handling: Fra en sådan person (aktør) ville (kunne) man kun forvente sådanne handlinger. Handling forklares, retfærdiggøres ud fra aktøren.

3. Middel-handling: Giv et barn en hammer, og alting vil blive behandlet som et søm. Eller i et bureaukrati tager det lang tid at tage beslutninger. Et bestemt middel bliver bestemmende for handlingerne.

4. Formål-handling: For at opnå x, må vi gøre y. Eller for at opnå fred med ære, må vi forhandle en aftale med bestemte betingelser. Handlinger er bestemt af et overordnet mål

5. Handling-handling: Jeg slår ham, fordi han slog mig. Eller den første domino-briks fald resulterede i en kædereaktion. Ens handlinger bliver determineret af ens modparts handlinger.

Ratioerne giver mulighed for at klargøre 1. filosofisk-videnskabelige forklarings og begrundelsessammenhænge og 2. retoriske argumentationsstrategier. Med hensyn til former for politisk retorik siger Burke, at i forhold til amerikansk politik er konservative tilbøjelige til at argumentere ud fra aktøren, mens liberale i højere grad argumenterer ud fra scenen.

Den amerikanske kommunikationsforsker Barry Brummett (1994) taler i tråd med Aristoteles klassiske typer af forklaringer om typer af forklaringer, der knytter sig til hver af de fem pentad-elementer.

Han kommer selv med et eksempel på en populær tekst, der beskæftiger sig med **spørgsmålet hvorfor en dreng Johnny i 3. klasse endnu ikke kan læse**. (Ibid:135-37) Det kan der gives forskellige idealtypiske forklaringer på. De vil ofte indirekte og sammenvævet findes i en tekst, hvor man analytisk vil kunne udskille forskellige typer af forklaringer knyttet til hver af de fem pentad-elementer: 1. Et svar er **en scene-forklaring**, hvor f.eks. henvises til Johnnys vanskelige sociale situation. 2. En anden type forklaring er **en aktør-forklaring**, der knytter sig til personen Johnny og f.eks. henviser til hans intelligens. 3. En tredje type forklaring kan kaldes **en middel-forklaring**, der henviser til, at han aldrig er blevet præsenteret for bøger, der interesserer ham. 4. Desuden kunne man give **en formåls-forklaring**, der f.eks. kunne gå på, at Johnny ikke kan læse fordi han endnu ikke er motiveret og har den indre lyst til at læse. 5. Endelig kunne man give **en handlings-forklaring** på Johnnys manglende evne til at læse. Den kunne gå på, at han ikke rigtig er blevet bibragt evnen og færdighederne til at læse.

Et andet eksempel på brugen af pentad-analysen i forbindelse med analysen af politiske taler er David Lings (1970) analyse af Senator Edward Kennedy's tale efter Chappaquidick-ulykken hvor hans medpassager Mary Jo Koechner blev dræbt. Her skulle Kennedy forklare omstændighederne ved ulykken. Han gjorde det politiske kunststykke udelukkende at rette opmærksomheden på de ydre omstændigheder ved ulykken (scenen), som bestod af en snæver, uoplyst bro, som gik over et koldt, sort vandløb. Dette begrebsmæssige fokus var et forsøg på at fjerne opmærksomheden fra flere alternative fokuseringspunkter, som aktøren (ham selv) (som kunne have ført til slutninger om at Kennedy som uansvarlig), midlet (at han kørte under indflydelse af alkohol), holdningen (uansvarlig) og så videre. Ved så kraftigt at fokusere på scenen i beskrivelsen af situationen (som blev karakteriseret som livstruende og overvældende) fjernede han så at sige skylden fra sig selv.

Pentad og forskellige filosofier

Burke viser, at de fem grundbegreber i pentaden kan bruges til at identificere de forskellige filosofiske skoler, idet hver af disse skoler netop fremhæver en af de grundlæggende elementer: "Dramatistically, the different philosophic schools are to be distinguished by the

fact that each school features a different one of the five terms, in developing a vocabulary designed to allow this one term full expression (as regards its resources and its temptations) with the other terms being comparatively slighted or being placed in the perspective of the featured term.” (Burke 1969:127)

Hvis handlingen bliver fremhævet i pentaden svarer det til en **realistisk** filosofisk antagelse. Det er den filosofiske antagelse, at universelle principper er mere virkelige end objekter, som er sande. Den står i modsætning til den filosofiske position som hedder **nominalisme**, der siger at abstrakte begreber eller universalier ikke har objektiv reference, men kun eksisterer som navne.

Hvis scenen er fremhævet svarer det til en filosofisk position som hedder **materialisme** dvs. et system som finder, at alle fakta og virkeligheden er forklarlige i termer af stof og bevægelse eller fysiske love.

Hvis aktøren er fremhævet, svarer det til en **idealistisk** filosofi. Her ser man bevidstheden eller ånden som den enkelte person erfarer som det fundamentalt virkelige, og universets totalitet bliver set som værende bevidsthed og ånd.

Hvis midlet eller instrumentet bliver fremhævet, svarer det til en **pragmatisk** filosofi. Pragmatisme er midler, der er nødvendige for at nå et mål. I denne doktrin ligger meningen med en påstand eller et handlingsforløb i summen af de konsekvenser, det får.

Hvis formålet er fremhævet svarer det til en **mystisk** filosofi. I mysticismen bliver elementet af enhed fremhævet til det punkt hvor individualiteten forsvinder.

Forskellige pentad-analyser

I amerikansk politisk kommunikationsforskning er lavet mange analyser af forskellige former for politisk retorik med udgangspunkt i Burkes pentad skema. (Foss 1996) Mange politiske diskussioner kan netop anskues som indeholdende forskellige sproglige ideologiske strukturer, der ubevidst appellerer til mennesker:

“Therefore, the terms or ratios of the pentad are motives for people to make choices and take actions in controversies.” (Brummett 1979:252). Brummett viser f.eks. i en eksemplarisk analyse af debatten om homoseksuelle (“gay rights”). Denne debat har grundlæggende handlet om, hvad det vil sige at være menneske. Her har man diskuteret ratioen mellem handling og aktør - hvor to helt forskellige ideologier støder sammen:

Brummett viser her, at man i argumentationsmønstre hos de to grupper kan se to helt forskellige ideologier, der kan føres tilbage til holdvis en aktør-ideologi (“pro-gay”) og en handlingsideologi (“anti-gay”). Hvor aktør-ideologien bliver forbundet med en rettighedsideologi byggende på en minoritetsbeskyttelse, bygger handlingsideologien på en moralsk ideologi, der bygger på en moralsk majoritetsideologi.

“Supporters of gay rights feature the agent: people are what they are and must be dealt with on their own grounds. Acts are derivative from agents, people do what they do because of the kinds of people they find themselves to be. Opponents of gay rights argue just the opposite. A person is what he or she is though his/her actions or the actions of others. People are essentially malleable. Therefore, actions are primary, and agents are derivative.”

Man kan sige, at en stor del af pentad analysens forklaringskraft ligger i, at der i de fleste tekster ikke kan fastlægges en entydig fastlæggelse af de fem elementer, men at der findes en ambivalens, hvilket betyder, at der ikke findes en “korrekt” måde at anvende den på.

David S. Birdsell, der har brugt pentad-analysen til at analysere politiske taler formulerer det således: “Different pentadic formulations may be possible within a single text, each contributing to the ultimate interpretation of the text in a different but equally valuable way. This means that the critics who would make fullest use of the pentad must experiment with the ratios between the terms in order to find the most consistent or the most illuminating explanation for a given text or event.” (Birdsell 1987:277).

Det betyder, at det i meget høj grad er op til fortolkerens fantasi og kreativitet at fremlægge forskellige muligheder for pentad analyse og vise, hvorledes der i mange tekster netop sker udviklinger eller transformationer i ratioerne dvs. forskydninger i dominansforholdene. Det er netop det der sker, når vendepunkter indtræffer i fortællinger, hvor typisk aktøren ændres enten i forhold til formål, scene eller handlinger.

Kapitel III: Stil- eller billed-niveauet

Stilistik er læren om stil specielt i litterære tekster. Man taler om et litterært værks stil, ligesom man taler om andre kunstværkers stil. Men begrebet er omfattende og flertydigt. Begrebet forbindes normalt med nogle forskellige stiltræk (troper og figurer) som kendes fra den klassiske retorik. Søndergård (1998) bruger udtrykket “sprogpræget som en praktisk karakteristik, der både indeholder ordvalg, syntaks og det han kalder stilistiske virkemidler, hvor han skelner mellem troper (bl.a. metafor, metonymi, synekdoke og ironi) og figurer. Her vil jeg hovedsagelig behandle metaforen og kort berøre metonymien og ironien som særlige troper. Tropos betyder på græsk vending eller omvendning. Vi vender ord eller ordforbindelser, så deres betydning overføres fra et område til et andet.

Det kaldes stilistiske virkningsmidler, fordi det i den klassiske retorik blev anset for at signalere bestemte holdninger og bevidst blev anvendt for at påvirke modtagerens opfattelse af emnet.

Metaforer er udtryk, der anvender billedsprog. Vi ser verden igennem “billedsprog” og forstår ting og situationer ved at overføre disse “billedmønstre” fra et område til et andet. Metaforer kan ses som enkeltbilleder og en tekst kan ses som bestående af en række sammenhængende billeder, der måske danner et overordnet billedmønster.

Det følgende vil bestå i en diskussion af metaforers nærmere karakter, deres forskellige funktion og forskellige typer af metaforer.

Nogle almene betragtninger fra sprogforskningen

Sprogforskere skelner mellem forskellige funktioner hos metaforerne. For det første kan man tale om metaforernes grundlæggende orienteringsfunktion, fordi de skaber en sammenhæng i vores tilværelse ved at påvise ligheder og logiske slægtskaber i vores omverden. Blandt de

orienterende metaforer er op- og- ned metaforen helt grundlæggende. "Fra den klassiske oldtid og fremefter har "op" været metafor for menneskelighed, fornuft, orden, mens "ned" betegner dyriskhed, ufornuft, kaos"(Vive Larsen 1992).

Traditionelt og historisk har man i sprogvidenskaben især været opmærksom på metaforenes æstetiske funktioner. Metaforer viser derved noget om sprogbrugerens sprogevrner, eller som Ole Togeby (1993) siger, metaforer fungerer som "ornamentik", som fyld, det vil sige, de har en æstetisk funktion.

I den nyere videnskabsteori og sprogforskning har man imidlertid især været optaget af metaforenes "epistemiske" funktion, nemlig at vi igennem metaforer kan erfare og lære noget nyt. Lundquist taler derfor om metaforenes basale funktion: "overførsel af betegnelser fra et kendt område - kildeområdet til et andet område - målområdet." Metaforer "overfører betydning, begreber og viden fra kendt til nyt" (Lundquist 1995:52).

Lakoff og Johnson (1980) betegner de metaforer, som er med til at omstrukturere virkeligheds- og verdensopfattelsen indenfor et område som "strukturelle metaforer". De taler om "the power of metaphor to create a reality rather than simply to give us a way of conceptualizing a preexisting reality." (Ibid.:144).

Ole Togeby (1993) beskriver strukturelle metaforers rolle ved nyskabelser som situationer, hvor "afsenderen vil omstrukturere hele den opfattelse af verden, som ligger i de gængse ord for beskrivelse". Metaforer betyder, at vi ændrer opfattelse af tingene, men betyder ikke nødvendigvis en ændring af tingene selv. Det vigtige kan være, at vi ændrer opfattelse af, hvilke problemer vi har i vores omgang med tingene. Togeby citerer her den gamle græske filosof Epiktet for en klar bevidsthed om sprogets (og dermed metaforenes) fundamentale betydning for vores ændring af problemopfattelse: "Det er ikke tingene, der er et problem for os, det er vores opfattelse af tingene." (Ibid.:305).

Forskellige typer af metaforer.

Økonomerne Arjo Klamer og Thomas C. Leonard (1994) har lavet en nyttig skelnen mellem forskellige typer af metaforer. En almindelig type er det, de kalder **pædagogiske metaforer**. “Effective pedagogical metaphors typically provide mental images in our mind’s eye with which the audience can visualize an otherwise complicated concept.” (Ibid.:31). Pædagogiske metaforer er som regel visuelle og skaber mentale billeder. Et eksempel er f.eks. det cirkulære strømndiagram, som bruges til at vise sammenhængen i det økonomiske system, eller det fysiske billede af galakserne opfattet som prikker på overfladen af en ballon, der bliver pustet op.

En anden type metaforer kaldes **heuristiske metaforer**. “Serve to catalyze our thinking, helping to approach a phenomenon in a novel way.” (Ibid.:32). I modsætning til den pædagogiske metafor er den heuristiske metafor kun begyndelsen til en række spørgsmål og giver som regel anledning til en helt ny synsvinkel og teoridannelse på et område. Klamer og Leonard nævner begrebet “human capital” som eksempel på en heuristisk økonomisk metafor eller “work is a power struggle” som en heuristisk sociologisk metafor.

Endelig taler de om **konstitutive metaforer**, som er “those necessary conceptual schemes through which we interpret a world that is either unknowable or at least unknown.” Som eksempel nævnes Stephen Peppers (1942) fire verdens hypoteser - organisme, mekanisme, formisme og kontekstualisme - hvor den mekanistiske opfattelse af økonomien som en maskine er et eksempel. De konstitutive metaforer kan også kaldes grund-metaforer (“root metaphors”).

Grundmetaforer i samfundsvidenskaben.

Den amerikanske sociolog R. H. Brown (1977) er en anden af de forholdsvis få samfundsforskere, der også har skelnet mellem forskellige former for anvendelse af metaforer i relation til samfundsvidenskaben: 1. Som illustrative redskaber. 2. Som modeller og 3. Som paradigmer eller hvad han kalder "root metaphor".

Denne skelnen svarer helt til Klamers og Leonards og kan også betragtes som tre lag i metafor-dannelsen. Alle metaforer har illustrative egenskaber. Det er essensen i selve metaforen. Derudover bruges metaforen bevidst i videnskaben som en model, dvs., der er til

en metafor knyttet andre delmetaforer og en egentlig bevidst teoriskabelse. Endelig findes der i samfundsvidenskaben nogle grundmetaforer ("root metaphors").

Brown skelner f.eks. mellem fem "root metaphors" i sociologien, nemlig samfundet opfattet som henholdsvis: 1. En maskine eller 2. En organisme og den sociale adfærd set som 3. Sprog. 4. Drama eller 5. Et spil.

Sociologen Daniel Rigney (2001) har opstillet en typologi, der ligner Browns, men et udvidet til otte: Samfundet opfattet som: 1. et biologisk system, 2. en maskine. 3. krig. 4. et system af regler. 5. et økonomisk marked. 6. et spil. 7. et teater. 8. sproglige diskurser.

En anden sociolog Gareth Morgan, som specielt har arbejdet med metaforbegrebets rolle i organisations sociologien (1980 og 1997), har foreslået otte "root" metaforer specielt for organisationer. Men de kunne glimrende overføres til hele samfundet:

Organisationer kan ifølge Morgan opfattes som: 1. Maskiner. 2. Organismer. 3. Hjerner. 4. Kulturer. 5. Politiske systemer. 6. Psykiske fængsler. 7. Strømme og transformationer. 8. Instrumenter for dominans.

Denne opdeling kan naturligvis ikke uden videre siges at dække andre samfundsvidenskabelige discipliner, selvom man kan spore et vist sammenfald mellem grundmetaforer i alle discipliner, som påpeget af Brown og Rigney.

En metaforanalyse af en tekst er specielt betydningsfuld, fordi vi alle bevidst og /eller ubevidst igennem sprogets metafordannelser er med til at reproducere og skabe bestemte samfundsmæssige virkeligheder. Videnskabelig og politisk uenighed kan ofte føres tilbage til forskellig brug og vægtninger af sproglige metaforer.

Metaforer påvirker vores måde at se politik på. Et oplagt eksempel er markedsmetaforens stigende brug til at beskrive politik på. Det viser sig ved, at politik ses som et marked med nogle forbrugere, nogle producenter. Her overfører man et økonomisk sprog billede og begrebsapparat fra et område, økonomien til et andet område, politikken. Det har dybtgående betydning for ens syn på politik, og man kommer derved let til at undertrykke eller overse andre forståelser af politik.

Heroverfor står en opfattelse af politik som deliberation, samtale, kommunikation. Den er ofte adskilt fra den første, men den kan kombineres med den. Endelig ser man politik som magtkamp.

En anden udbredt tendens i beskrivelsen og analysen af politik er anvendelsen af spil- og sportsmetaforer, hvor det især gælder om at "vinde" og underholde. Endelig kan man ofte se benyttelsen af transportmetaforer f.eks. "toget er kørt". Det er noget med at udviklingen er naturnødvendigt.

En metaforanalyses tre hovedformål: 1. For det første at fremdrage de bevidst og ubevidste metaforer, der findes i en tekst. 2. Dernæst kritisk at diskutere disse metaforers styrker og svagheder. Der findes nemlig aldrig en bestemt "rigtig" metafor til at beskrive eller kaste lys over et forhold. En metafors hensigtsmæssighed vil altid kunne bestrides af en anden metafor. 3. Det fører til, at en metaforanalyse gerne skulle få en bevidstgørende funktion i en forskningsmæssig forstand, idet den lægger op til klarere at kunne se begrænsningerne ved at bruge bestemte metaforer og de eventuelle frigørelsesmuligheder, der ligger i at skifte gamle virkelhedsbilleder ud med nye. Hvis man vil handle anderledes, må man som regel først begynde at se virkeligheden anderledes, og det kan netop ske ved at lære nye metaforsystemer at kende.

Kenneth Burkes stil-analyse

Skabelse af nye perspektiver og mening

Kenneth Burke behandler allerede i sin tidlige bog: "Permanence and Change" (1935 and 3. ed. 1984) metaforens rolle i videnskaben, politikken og poesien. Det sker i en sammenhæng, hvor han mere generelt diskuterer, hvorledes "ny mening", "nye perspektiver" og "nye orienteringsmønstre" bliver skabt. Burke behandler her "perspektivet som metafor" i forhold til et af hans hjemmelavede begreber: "Perspective by Incongruity", der direkte oversat betyder det perspektiv man får ved at forsøge at forene noget, der normalt bliver opfattet som uforeneligt.

Burke beskriver perspektivskabelsesprocessen således “extending the use of a term by taking it from the context in which it was habitually used and applying it to another” (Ibid: 89) Ny mening skabes ved at anlægge et nyt perspektiv, at koble noget fra et område til et andet.

I sin analyse af den perspektivskabelse er Burke inspireret af Oswald Spengler, der skabte en række nye begreber i kategoriseringen af historien. Han brugte således begreberne “apollinsk” og “faustisk” til at karakterisere kunst på tværs af tidsperioder, og på det politiske område “napoleonisme” og “casarisme”

Burke taler ligefrem om, at når der skabes ny mening eller et nyt perspektiv gøres der “vold” på nogle ords hidtidige betydning “Violating the “proprieties of the word in it’s previous linkages” (Ibid:90). Et eksempel på en nyskabelse som Burke fremhæver, er Thorstein Veblens begreb “trained incapacity”, hvor man også sætter to normalt uforenlige ord sammen. Normalt bliver uddannet (“trained”) sat sammen med dygtighed (“capacity”). Det overraskende og perspektivskabende hos Veblen er, at han sætter det sammen med (“incapacity”) dumhed. Paradokset, det tankevækkende er, at man kan blive uddannet til dumhed.

Metaforens styrke som poetisk og videnskabeligt redskab er, at “it appeals by exemplifying relationships between object which our customary rational vocabulary has ignored.” (Ibid:90)

Burke gør opmærksom på, at store dele af videnskabelige arbejder ofte bygger på nogle enkle grundlæggende metaforer: “Indeed, as the documents of science pile up, are we not coming to see that whole works of scientific research, even entire schools, are hardly more than the patient repetition, in all its ramifications, of a fertile metaphor? Thus, we have at different eras in history, considered man as the son of God, as an animal, as a political or economic brick, as a machine, each such metaphor, and a hundred others, serving as the clue for an unending line of data and generalizations.” (Ibid:95).

I Burkes synsvinkel ligger, at tilværelsen har en proceskarakter, verden ændrer sig hele tiden, og vores sprog forsøger at fiksere vores opfattelse af verden. Men samtidig er vi nødt til at anlægge en bestemt synsvinkel på verden, hvor vi står. Vi forsøger hele tiden at syntetisere og se verden med en bestemt mening.

“The actual motion is the synthesis, and it is never anything else. We conceptualize it as a union of antitheses, since speech is necessarily blocklike, pulling bits of reality apart and treating them as wholes; but a man solves a man solves a pseudo-problem who takes, not the motion, but the two concepts of centripetal and centrifugal forces, as reality, thereupon devoting his energies to a scheme for uniting them into a synthesis.” (Ibid:93).

Alle vores klassifikationer af verden er ifølge Burke bestemt af vores position og interesser. Man, vil aldrig kunne sige, at en synsvinkel er den rigtige og er bedre end andre: “The universe would appear to be something like a cheese; it can be sliced in an infinite number of ways - and when one has chosen his own pattern of slicing, he finds that other men’s cuts fall at the wrong places.” (Ibid:103). Derfor vil en metafor altid kunne diskuteres og erstattes af en anden metafor, set ud fra et andet perspektiv.

Som et eksempel på hvorledes klassifikationsmønstre har sammenhæng med interesser nævner Burke Marx’ begreb om klassebevidsthed. Det er et eksempel på det han kalder “reclassification-consciousness”. (Ibid:113). Det betyder at nogle tidligere kategorier ændres, at det der tidligere blev betragtet som uforeneligt bliver forenet, og noget der tidligere blev betragtet som forenet bliver uforeneligt. Nogle medlemmer af samme race eller nation, der før blev betragtet som “venner” bliver med den klassifikation og synsvinkel til “fjender”, og medlemmer af forskellige racer og nationer, der før blev betragtet som “fjender”, bliver med Marx’ kategorier til “venner”.

De fire “master” troper.

I en senere bog: “A Grammar of Motives” (1969) giver Burke metaforen en mere systematisk sproglig og filosofisk behandling sammen med tre andre “troper”, metonymien, synekdoken og ironien. Her forbinder han metaforen med perspektiv, metonymien med reduktion, synekdoken med repræsentation og ironien med dialektik. Men det er centralt for Burke at se dem sammen, idet de alle bidrager til opdagelse og beskrivelse af “sandheden”.

Burke definerer metaforen som “a device for seeing something in terms of something else.” “Metaphor tells us something about one character as considered from the point of view of another character.” (Ibid:503-504).

Ved en metafor sættes A lig B, hvor man betragter A fra B's synsvinkel, hvilket også kan udtrykkes som at bruge B som et perspektiv på A. Metafor og perspektiv hænger sammen, idet "Seeing of something in terms of something else involves the "carrying over" of a term from one realm into another, a process that necessary involves varying degrees of incomgruity in that the two realms are never identical." (Ibid: 504).

Metonymien

Heroverfor har metonymien en anden funktion. Den henviser til en reduktion, hvor noget højere, noget mere komplekst bliver reduceret til noget lavere eller mindre komplekst: "The basic "strategy" in metonymy is this: to convey some incorporeal or intangible state in tems of the corporeal or tangible. E.g., to speak of "the heart" rather than "the emotions"." (Ibid 506).

Burke ser metafor- og metonymi-processerne som nogle fundamentale processer der foregår i sproget. Der sker ofte en perspektivudvidelse f.eks. fra det materielle til det spirituelle - en metaforskabelse i de poetiske og religiøse sprog - men også i høj grad i det videnskabelige - og omvendt en metonymisering fra det spirituelle til det materielle og målelige.

Synekdoken

Hvor metonymien og synekdoxen ofte blandes sammen, adskiller Burke klart de to troper. De ligner hinanden, idet de begge er reduktioner. Synekdoxen er dog en repræsentation. Som sagt overlapper de alle hinanden: "Thus, as reduction (metonymy) overlaps upon metaphor (perspective) so likewise it overlaps upon synecdoche (representation)." (Ibid:507).

Mere præcist giver Burke følgende karakteristisk af synekdoxen: "For this purpose we consider synecdoche in the usual range of dictionary sense, with such meaning as: part for the whole, whole for the part, container for the contained, sign for the thing signified, material for the thing made (which brings us nearer to metonymy), cause for effect, effect for cause, genus for species, species for genus, ect. All such conversions imply an integral relationship, a relationship of convertibility, between the two terms." (Ibid:507-08).

Burke siger, at metonymien kan ses som en speciel form for synekdoxen, idet synekdoxen står for forbindelsen eller relationen, men metonymien står for reduktionen fra kvalitet til kvantitet.

Ironien

Endelig knytter Burke ironien sammen med dialektikken og den repræsentative anekdote. Dialektik bliver til dramatik. Her opstår muligheden for ironien, når der kommer en interaktion mellem begreberne eller perspektiverne, når der kommer en uventet udvikling. Burke beskriver den ironiske proces som en, hvor tingene viser sig at være anderledes, end de giver sig ud for på følgende måde: "Hence, reverting to our suggestion that we might extend the synecdochic pattern to include such reversible pair as disease-cure, hero-villain, active-passive, we should "ironically" note the function of the disease in "perfecting" the cure, or function of the cure in "perpetuating" the influences of the disease" (Ibid:512). Her beskrives de ironisk dialektiske processer, at sygdom kan være med til at skabe helbredelse, mens omvendt forsøg på helbredelse kan skabe sygdom.

Ægte ironi er ydmyg ironi - som er baseret på en fundamental forbinden sig med fjenden.

"Dialectic irony (or humility) here, we might even say, provides us with a kind of "technical equivalent for the doctrine of original sin". Folly and villainy are integral motives, necessary to wisdom or virtue." (Ibid:515).

Kapitel IV: Teksten som fortælling og drama

Fortællingen som form

Narratologi betyder læren om et værks eller teksts handlingsstruktur. Man kan se fortællingsbegrebet som en fundamental sproglig kategori. Teologen Johannes Sløk (1985) taler om fortællinger som sproghandlinger med en såkaldt performativ funktion. I modsætning til konstative udsagn skal de “modtages og fungere for overhovedet at være et performativ.” (Ibid.:47). Nogle vil sætte et skarpt skel mellem hverdagssprogets performativer og sprogspil og den videnskabelige undersøgelses påstande. Men man kan også se ligheder, idet alle påstande kan siges at have et performativt element.

Man kan i alle tekster finde fortællinger, som er afgørende for de begreber, ord og sætninger, man anvender. Man kan sige, at der i alle tekster skjuler sig fortællinger, som styrer tekstens sprog og argumentation.

Derfor er fortællinger helt centrale for at forstå tekster (Kjerulf Petersen 1998). Man må først forstå helheden, før man kan forstå delene. Man må først forstå hvilken fortælling, der ligger i en tekst, før man rigtig kan forstå sætningerne. Det er fortællinger, som skaber sammenhæng og helhed i en forståelsesramme.

Alle fortællinger har en vis grundstruktur. De fortæller om et begivenhedsforløb med en begyndelse og afslutning og indeholder som regel en krise, vending med et plot og en pointe. De bliver altid fortalt ud fra en bestemt position og er derfor selektive. I en fortælling fortælles en historie om nogle aktører. En fortælling har nogle faser, en pointe og en slutning. Den fordeler skyld og ansvar, giver mening og mulighed for identifikation for aktørerne.

Den engelske sprogforsker Mark Turner (2000) har argumenteret for, at fortællinger er den fundamentale kategori. Han taler om at det han kalder den “narrative fantasien” er vores vigtigste redskab til at forstå verden og opføre os ordentlig. Han mener, at den menneskelige bevidsthed konstant arbejder med at konstruerer små historier og projicere dem. “Den

overordnede historie er, at mennesker konstruerer små partielle historier og projicere dem som parabler” (s. 32). Både når vi skal forudsige noget, evaluere noget, planlægge noget eller forklare noget, bruger vi narrative forestillinger, prøver vi at projicere en historie på anden historie.

At fortællingen har en fundamental tekstlig betydning, hænger for Turner også sammen med at “sætninger er små historier”. Sætningens form har fortællingens form. “Sætninger er små historier, der kommer fra store historier. Et substantiv er en person, et sted eller en ting; et verbum er en begivenhed; et adverbium modificerer en begivenhed; tempus angiver temporal synsvinkel og fokus på en historie osv.” (s. 227).

Der er altså en sammenhæng mellem den grammatiske og den narrative struktur, men for Turner betyder det ikke, at grammatikken er sprogets begyndelsespunkt. Det er omvendt fortællestrukturen eller “parablen”, der er sprogets begyndelsespunkt. Historien går forud for grammatikken. Det er den, der ligger til grund for konstruktionen af betydning. “Parablen er roden til den menneskelige bevidsthed - roden til vor tænkning, viden, handlen, skaben og sandsynligvis også talen.” (s. 238).

Metaforer danner forståelsesrammer.

Metaforene er perspektivskabende og er derfor ordnet i større sammenhængende systemer, der danner forståelsesrammer ("frames") for den måde, vi ser verden på og opfatter problemerne i verden. En fortælling fungerer som en forståelsesramme, hvorfor forståelsesramme-begrebet kan bruges til nærmere at karakterisere en fortællings funktioner.

Vores forskellige forståelsesrammer kan opfattes som kort, vi bruger som orienteringsredskaber til at bevæge os rundt i verden. De udvælger, ordner og navngiver det, vi møder og oplever og giver os derved mulighed for at få identitet og kunne bevæge os sikkert rundt i verden.

"Framing is a way of selecting, organizing, interpreting and making sense of a complex reality so as to provide guideposts for knowing, analyzing, persuading and acting." (Rein, 1986:2).

Det, vi oplever, bliver af vores forståelseshorisont navngivet ("naming"), indrammet ("framing") og sat ind i en sammenhæng eller kontekst ("generating a context").

Det særlige ved forståelsesrammer er, at de forsøger at skabe en helhed og sammenhæng mellem det normative, det beskrivende, det forstående og det handlingsorienterende i vores forhold til verden. De gør os i stand til at holde sammen på vores grundlæggende måder at orientere os i og handle i forhold til verden, så vi kan skabe projekter og løse problemer. Det betyder, at det i praksis kan være vanskeligt analytisk at skelne mellem de forskellige dimensioner i en forståelsesramme.

Videnskab og forståelsesrammer.

Den videnskabsteoretiske baggrund for anvendelsen af forståelsesrammebegrebet er en stigende erkendelse af den intime sammenhæng mellem kendsgerninger, motiver, værdier og teori i samfundsvidenskaberne.

Der ligger en konstruktivistisk videnskabsteoretisk opfattelse i anvendelsen af "frame" begrebet. Vi konstruerer selv den forståelse, de spørgsmål og de perspektiver, som vi anlægger på virkeligheden. De findes ikke i virkeligheden, hvorfor vi også kan konstruere dem anderledes. Det er det, der sker i skabelsen af nye videnskabelige teorier og paradigmer.

I mange mere traditionelle opfattelser af videnskab har man forsøgt at adskille kendsgerninger (virkelighed), værdier og teori. Her har det været normalt at se hensigter og motiver som noget, der kommer fra værdier. Men det er ikke sådan, at vi først har værdier, og så bestemmer vi os for at realisere dem. Værdier skal snarere ses som summeringer af aktivitet, som en generalisering af vores situationsbestemte hensigter.

"Values, in brief give us the questions to ask. Without values, we would have no questions." Og "behind every answer lies a question". (Rein 1983:90) Vi er fundamentalt drevet af nogle værdier bevidst eller ubevidst. De bestemmer de spørgsmål, vi stiller. "Values give us our energy to think" (Ibid.:90)

Det betyder, at der findes et værdimæssigt aspekt af alle kendsgerninger. De bliver kun fremdraget som interessante indenfor en bestemt værdimæssig forståelsesramme.

At opfatte noget som et problem og at tillægge noget en bestemt mening kræver en forståelsesramme. Et problem, hvad enten det er personligt, videnskabeligt eller politisk, er altid kun et problem i forhold til en bestemt forståelsesramme. Rein og Schön taler om "framing" som det, der sker i processen fra, at noget bekymrer en, til at det bliver opfattet som et problem.

"The transition from worries to problems cannot be made without the use of frames that distinguish the significant from the trivial" (Rein og Schön 1977: 237).

Der findes altså ikke nogen facts eller kendsgerninger, som er uafhængige af den teoretiske/værdimæssige forståelsesramme, som organiserer dem. "Kendsgerninger er ikke kendsgerninger, før de er begreber. Det man ser, er teoriladet. Man ser kun det, man har begreb om. (Adolphsen 1995A:84). "Ved beskrivelser er der enten ingen relevanskriterium eller også er der et, som vi ikke har gjort os klart." (Ibid.:62).

Men et karakteristisk træk ved forståelsesrammer er, at de som regel er relativt ubevidste. De styrer vores opfattelse af tingene, vores tanker og vores handlinger, uden at vi tænker over det. Det gælder også i det videnskabelige arbejde, hvor en væsentlig del af de videnskabelige paradigmer, baggrundsopfattelserne, sjældent gøres bevidste.

En meget vigtig del af al problemløsning (både personlig, videnskabelig og politisk) består i at kunne forstå et problem i forhold til en bestemt forståelsesramme. En radikal måde at løse problemer på er at ændre forståelsesramme, at opløse problemet ved at se det i forhold til en ny forståelsesramme, at foretage et paradigmeskift (igennem "reframing" eller "frame shift").

Genrer og sprogfunktioner

Der findes blandt sprogforskere mange forskellige forsøg på klassifikationer af tekster som regel alt efter hvilke sproghandlinger, der er dominerende. Man skelner normalt mellem tre grundlæggende eller indbyggede funktioner i sproget: 1. Den referentielle funktion - at informere om virkeligheden, svarende til en teksts symbolfunktion. 2. Den interpersonelle - at overbevise modtageren om virkeligheden. Det er en signalfunktion. 3. Den ekspressive. Den

siger noget om afsenderen, producenten. Den siger noget om afsenderens vurdering af virkeligheden. Det er en symptomfunktion.

Det er normalt at skelne med sagprosa-tekster, der siger noget direkte om virkeligheden enten oplysende eller argumenterende og fiktionen eller de skønlitterære tekster, der omhandler ting og personer, som ikke behøver at eksisterer i virkeligheden.

Den danske sprogforsker Ole Togeby skelner mellem tekster, der især forsøger at **informere** (beskrivelser, beretninger, redegørelser), **overbevise** (argumenterer) og **påvirke** (instruktioner), der bygger på sproghandlingstyperne oplysning, påstand og regulering.

Torsten Thurén (1996) skelner mellem redegørende, argumenterende, gestaltende og narrativ fremstilling, hvor den redegørende fremstilling fremlægger noget om, hvordan verden ser ud efter forfatterens mening, den argumenterende fremstilling fremsætter en tese med argumenter for denne tese, den gestaltende prøver at afbilde virkeligheden, og den berettende fortæller en historie i et tidsforløb med nogle personer som aktører, der har en begyndelse og slutning.

De fleste tekster har elementer fra alle sproghandlingstyper. Det gælder også videnskabelige tekster, der normalt karakteriseres som en teksttype, der har orienterende funktioner. Men videnskabens funktioner kan alt efter videnskabelig synsvinkel opfattes meget forskelligt. Det kan både formuleres som at beskrive, forstå, forklare, forudsige og vurdere i meget forskellige grader.

Kenneth Burkes drama- og fortælle-analyse

Dramatisme

For Burke er fortællingen eller dramaet den centrale kategori til forståelse af tekster. Det viser sig på ord- og sætningsplanet, der skal forstås som elementer i fortællinger, men gælder ikke mindst i den samlede forståelse af en tekst.

Hvor cluster og pentad-analysen er mere mikroskopiske redskaber til næranalyser af tekster, er fortællingen som form et mere makroskopisk redskab i tekstanalysen (Brummet 1984)

Det er Burkes påstand, at fortællinger ligger indbygget i alle tekster, og at tekstkritikerens opgave er at rekonstruere en teksts fortællinger.

Burke har specielt været interesseret i, hvorledes fortællingen som grundform viser sig i de religiøse tekster med fortællingerne om skabelsen og menneskets pagt med Gud. Her forsøger Burke at afdække grundtrækkene i selve fortællingens form. (Burke 1961)

Fordi fortællingen indtager den centrale plads i Burkes filosofi, kalder han også sit approach for dramatisme, som han definerer som “a method of analysis and corresponding critique of terminology designed to show that the most direct route to the study of human relations and human motives is via a methodical inquiry into cycles or clusters of terms and their functions.” (Burke 1969).

For Burke er fortællingen eller snarere dramaet den centrale metafor. Derfor kan man kalde det hans grundmetafor. Og nøglebegrebet i den dramatiske approach er studiet af “handlingen” (“action”) imodsætning til blot “bevægelse” (“motion”). Samlet defineres dramatisme som metode af de fem sammenhængende nøglebegreber, handling, scene, aktør, middel og mål (“the dramatic pentad”). Det er klynge (cluster) af begreber, som man kan finde, rekonstruere bag alle tekster, og gør tekstkritikeren i stand til at finde en teksts fortælling.

“A representative anecdote”

Burke bruger udtrykket “representative anecdote”, når han taler om at rekonstruere en teksts fortælling: “Dramatism suggests a procedure in the development of a given calculus, or terminology. It involves the search for a “representative anecdote” to be used as a form in conformity with which the vocabulary is constructed” (Burke 1969:59).

Hvorfor bruger Burke udtrykkene anekdote og repræsentativ?

Hvad er en anekdote egentlig? Ordbogs-definitionen siger, at det er en kort, vittig fortælling til karakteristisk af en person, en befolkningsgruppe eller den begivenhed, der er koncentreret omkring en enkelt pointeret hændelse. Når Burke har valgt at kalde det anekdote og ikke bare fortælling hænger det givetvis sammen med, at han vil understrege det korte og pointerede.

Når Burke understreger betydningen af, at fortællingen (anekdoten) må være repræsentativ forklarer han det med, at fortællingen skal repræsentere teksten og ikke reducere den.

“We likewise hold that an anecdote, to be truly representative, must be synecdochic rather than metonymic; or in other words, it must be a part of the whole rather than a reduction of the mental to the physical.” (Ibid:323) og senere understreges det igen: “A terminology of conceptual analysis, if it is not to lead to misrepresentation, must be constructed in conformity with a representative anecdote - whereas anecdotes “scientifically” selected for reductive purpose are not representative.” (Ibid: 510).

Fortællingen må altså have karakter af synekdoke og ikke af metonymi.

Derfor har den amerikanske retorik forsker Barry Brummett (1984) også kaldt Burkes fortælle-analyse for “a synecdotal method”. Det er en rekonstruktionsmetode, der gør en i stand til at finde en fortælling, der så at sige sammenfatter og udtrykker en teksts essens bedre end den selv kan. Brummett siger det på den måde: “An anecdote is a narrative or dramatic form which the critics uses to order a perspective on the discourse... It is a method for better understanding the vocabulary of utterance rather than the utterance itself.” (Ibid:3-4.)

Brummett taler også om at fortællingen som form (anekdoten) fungerer som en linse, filter eller skabelon, når man rekonstruerer en teksts diskurser og finder deres fortælle-struktur (“story line”)

En anden amerikansk retoriker Arnie Madsen (1994) har også udviklet og brugt Burkes principper for fortælle-analyse i forbindelse med konkrete analyser af politiske taler. Madsen kalder ligefrem metoden for “an anecdotal approach” til retorisk kritik.

“Critics may use an anecdotal approach to explicate further the motivational framework which underlies a text.” (Ibid:209) Men Madsen gør samtidig opmærksom på, at det gælder om at finde fortællingen, der er repræsentativ. “Any text contains more than one anecdote, but few anecdotes function as synecdoche for a text.” (s. 226).

Igennem en analyse af George Bushs taler under præsidentvalgkampen i 1988 viser Madsen, hvor man frugtbart kan benytte fortælleanalysen. Madsen viser, at man kan finde fortællinger

på forskellige planer og se dem både som handling og form. Den “representative anecdote” der binder alle talerne er en “partnership anecdote”, en fællesskabsfortælling, men der findes ligeledes tværgående fortællinger om det politiske fællesskab set som en familie med præsidenten som den stærke og gode fader. Det bekræfter den amerikanske sprogforsker George Lakoff (1996) dybtgående analyser af amerikansk politisk moralske dybdemetaforer.

For Burke er dramaet den centrale metafor til at forstå livet og samfundet. Men dramatisme er ikke kun en metafor eller perspektiv. For Burke skal det også tages som et bogstaveligt udsagn om, hvordan virkeligheden er. Burke taler selv om en sproglig realisme, hvilket betyder at sproget er lige så virkeligt som fysiske objekter.

Tragedien og komedien som de klassiske fortællinger

Et aspekt af Burkes særlige sprog og litteraturteori er en argumentation for, at man kan genfinde nogle af den klassiske litteraturgenres fortællinger under alle typer af tekster. Det gælder specielt tragedien, som Burke betragter som den repræsentative fortælling for livet. Men komedien spiller også en central rolle som grundfortælling hos Burke.

For at forstå hvad Burke mener med tragedien og komedien som nogle grundfortællinger, må man forstå Burkes opfattelse af “det negative” og dets store betydning for menneskelig sprog og handlen. Muligheden for at vælge er et væsentligt element i forståelsen af menneskelig handlen. Og valg er umulig at tænke uden at have et begreb for det negative. Det negative, benægtelsen af noget, er nemlig karakteristisk for den menneskelige verden i modsætning til naturen.

Som Burke siger “to look for negatives in nature would be absurd as though you were to go out hunting for the square root of minus one. The negative is a function peculiar to symbol-systems, quite as the square root of minus-one is an implication of a certain mathematical symbol system.” (Burke 1966: 9)

Det negative har altså ingen reference til virkeligheden, det er skabt af sproget. Det er menneskene, der har skabt det negative, og det står for Burke som det ultimative symbol på mennesket symbolitet.

Det har flere afgørende konsekvenser for menneskelivet. Eksistensen af det negative er således grunden til at moralske handlinger med valg er mulige. Men viser også moralens sammenhæng med sproget. Uden det negatives eksistens vil moral altså være udelukket.

Men det negative fører også nødvendigvis til etablering af hierarkier, der bliver konstrueret på grundlag af de utallige negative påbud, der findes. Burke fortolkeren W. Rueckert beskriver det som “any kind of graded, value-changed structure in terms of which things, words, people, acts, and ideas are ranked.”

For Burke er et karakteristisk træk ved mennesket, at det er drevet frem af hierarkiets ånd (“goaded by the spirit of hierarchy”) (Burke 1961:40). Burke forklarer selv hierarkibegrebet således: “By “hierarchy” we refer to the motive of the socio-political order, made possible and necessary by social differentiations and stratifications due to the division of labor and corresponding distinctions in the possession of property (distinctions that are made possible by the “symbolicity”, or terminology, of deeds and contracts, and by the negativity of the law). Here is the motive of the social ladder, or social pyramid, involving a concern with the “higher” as an organizing element, in men’s mode of placement.

Men til hierarkiet hører samtidig et perfektions-princip forstået således, at alle i et hierarki stræber efter at opnå den perfektion eller fuldkommenhed, som hierarkiets top er udtryk for. Burkes begreb for perfektion bygger på Aristoteles begreb for enteleki (telos). Dette princip om fuldkommenhed eller perfektion er altså for Burke udledt af princippet om det negative og sammenhængende med selve sprogets natur. Burke siger nemlig i sammenhæng med at mennesket er ledt af hierarkiets ånd, at det samtidig er fordærvet (“rotten”) med perfektion. “Man is... goaded by the spirit of hierarchy (or moved by the sense of order) and rotten with perfection” (Burke 1969: 16). Burke forklarer princippet og forskellen til Aristoteles således: “the principle of perfection is central to the nature of language as motive... Whereas Aristoteles seems to have thought of all beings in terms of the entelechy (in keeping with the ambiguities of his term, kinesis, which includes something of both “action” and “motion”), we are confining our use of the principle to the realm of symbolic action. And in keeping with this view, we would state merely: There is a principle of perfection implicit in the nature of symbol systems; and in keeping with his nature as symbol-using animal, man is moved by this principle.” (Ibid: 16-17).

Sammen forklarer principperne om hierarki og perfektion grundlæggende hvorfor og hvorledes både forening og adskillelse mellem mennesker er mulig. Hierarkiet forener alle dets medlemmer igennem den perfektion som ligger indbygget i dets ideal. Forskellen mellem mennesker opstår ikke kun på grund af menneskers fysiske adskillelse, men også på grund af deres forskellige livsformer. Her udvikler Burke nogle interessante begreber knyttet til sproget, der forklarer, hvorfor mennesker sprogligt livsformsmæssigt kommer til at leve adskilt i nogle indelukkede verdener. Vores sproglige udsyn er bestemt af vores erhvervmæssige position (“occupational psychosis”) Til bestemte erhverv hører specielle ordforråd, som bestemmer hvad man ser (“terministic screens”). Tilsammen skaber disse forhold en tillært blindhed (“trained incapacity”)

Fra filosofen John Dewey henter Burke begrebet “occupational psychosis” (Burke 1935 og 1984: 40-44). Det er svært at oversætte, da psykose ikke skal forstås i en psykiatrisk forstand, men mere som en udpræget bevidsthedskarakter. Derfor kunne det oversættes som en erhvervmæssig bevidsthedskarakter eller med et moderne udtryk den typiske bevidsthedsform, der er knyttet til forskellige erhvervmæssige livsformer. Dewey taler om stemmers “occupationel psychosis”, som en karakteristisk af, hvorledes stemmer, sprog og bevidsthedsformer har tæt sammenhæng med deres produktionsmæssige liv og overlevelse. Sprog og bevidsthedsformer som en del af kulturen støtter, “passer” sammen med de materielle produktionsformer. Det ligner også lidt Marx’s bevidstheds- og ideologiteori.

Burke bruger det generel som begreb knyttet til det moderne samfunds forskellige erhverv og livsformer. Han taler således om en “capitalist” versus “proletarian”, “agraian” versus “metropolitan” “psychosis”. På det mere konkrete plan ligger der også det i det, at menneskers sproglige og bevidsthedsmæssige udsyn er bestemt af deres erhvervmæssige stilling: “We have the doctors’s point of view, as distinct from the lawyer’s, the chemist’s, the sandhog’s, and the reporter’s.” (Ibid:47). Endelig taler Burke om, at der også bag ved dem alle findes en “master psychosis”, som er udtryk for menneskets forsøg på at styre og kontrollere både natur og mennesker med teknologi.

Generelt beskriver han “occupational psychosis” som: “To equip themselves for their kind of work, peoples develop emphasis, discriminations, attitudes, ect. Special preferences, dislikes, fears, hopes, apprehensions, idealizations are brought to the fore.” (Ibid:40).

Det forhold at bestemte erhvervsmæssige positioner, at man ser verden på bestemte måder, bliver af Burke yderligere beskrevet igennem hans begreb om "terministic screens". (Burke 1966: 44-63) Det er også et af Burkes hjemmelavede begreber, der kan være lidt svært at oversætte, men bedst ved "begrebsmæssig skærm". Det hentyder til den kendsgerning at ethvert begrebsapparat retter opmærksomheden i bestemte retninger set i forhold til andre. Burke er i sit sprogbrug inspireret af fotografen, der ved brug af forskellige farvefiltre kan få forskellige ting frem ved fotograferingen af den samme genstand.

Hvad vi ser, er bestemt af den sproglige terminologi vi kender og bruger: "many of the "observations" are but implications of the particular terminology in terms of which the observations are made". (Ibid:46).

Resultatet af disse to forhold, at den erhvervsmæssige stilling sammen med brugen af bestemte begrebsapparater skaber et bestemt udsyn, betegner Burke også som "trained incapacity". Begrebet tager Burke fra Thorstein Veblen og betegner en tilstand, hvor ens evner kan fungere som en blindhed.

Disse forskelle i livs- og bevidsthedsformer betyder, at der er noget ukendt, uforklaret og noget hemmeligt i samfundet set fra den enkeltes position. Burke kalder det "mystik" For Burke har det to vigtige funktioner i et hierarkisk system. For det første er det med til at skabe lydighed: "For, once a believer is brought to accept mysteries, he will be better minded taking orders without question from those persons whom he considers authoritative. In brief, mysteries are a good grounding for obedience, insofar as the acceptance of a mystery involves a person in the abnegation of his own judgement." (Burke 1961:307). Det betyder at mystik bliver brugt til at opretholde et bestemt hierarki.

Men mystik har også en anden vigtig funktion nemlig at gøre mennesker i et hierarki i stand til at kommunikere og forsøge at overtale hinanden. Mystik tillader at overskride forskelle mellem mennesker ved at skjule nogle forskelle og samtidig tillade dem at tro, at de deler noget væsentlig med andre.

Det betyder, at mennesker, der befinder sig i et hierarki og er forskellige fra hinanden samtidig, er i stand til at identificere sig med hinanden og kommunikere igennem noget "mystisk", som skjuler forskellene.

Hierarki giver hos Burke altså anledning til to modsatrettede konsekvenser. Det skaber lydighed og mulighed for kommunikation, men det giver også på grund af den negative mulighed for fornægtelse, ulydighed, hvilket skaber det Burke kalder "skyld" eller "forurening" ("guilt"). Skyld er indbygget i den sociale orden og hos menneskene, og andre ord for det hos Burke er "angst", "social spænding" eller "forvirring". For Burke er det det sekulære udtryk for det teologer kalder den oprindelige synd.

Burke siger, at lige meget hvor du er i hierarkiet, vil der være en tendens til at skabe skyld. Når du er i bunden, vil der være bebrejdelse over, at du ikke er i en højere position, og når du er i toppen, vil der omvendt være problemet med, at du har en dårlig relation til dem i bunden. Der vil eksistere en stadig uløst spænding: "those "Up" are guilty of not being "Down", those "Down" are certainly guilty of not being "Up" (Burke 1966:15).

Selvom skyld altså bestandig produceres hos alle medlemmer i det sociale system, kan ingen leve med det hele tiden. De må samtidig renses eller lettes for deres skyld. Det kan ske igennem en forløsning ("catharsis"), renselses ("purification").

Burke beskriver to forskellige måder at blive lettet for skylden. Det kan enten ske igennem offergørelse ("victimage") eller igennem selvydmygelse ("mortification"). Offergørelsen sker igennem skabelsen af en syndebuk ("scapegoat"), hvortil man overfører sin skyld: "Yet insofar as the victim is a scapegoat, being symbolically or ritually laden by the victimizer with the guilt of the victimizer, he is a positive-seeing vessel of victimizers conscience-ridden response to the Great Negations of his tribe." (Burke 1966:435). Skabelsen af en syndebuk tillader den enkelte at føre en kamp imod en ydre fjende i stedet for imod fjenden i sig selv.

Imodsætning til hvor skylden overføres til nogen eller noget uden for en selv, er ydmygelse den proces, hvor man lider for sine egne synders skyld. Ydmygelse er den selvpålagte afstraffelse, selvopofrelse. Burke beskriver denne proces således: "The mortified must, with one aspect of himself, be saying no to another aspect of himself - hence the urgent incentive to be" purified" by "projecting" his conflict upon a scapegoat, by "passing the buck," by

seeking a sacrificial vessel upon which he can vent, as from without, a turmoil that is actually within.” (Burke 1961:190-191).

Når renselsen som momentant er sket, kan der så ske en forløsning (“redemption”) eller en symbolsk genfødsel. Det repræsenterer en opdagelse og ændring af identiteten i en stadig bevægelse mod perfektion, og skal for Burke ses som en livslang proces, der hele tiden foregår.

Hvor kommer så tragedien og komedien ind som fortælling?

Tragedien er en tekst som beskriver den skyldige handling, som begået af en tragisk helt. Denne skyldige handling må straffes. Helten bliver fremstillet som engageret i handlinger som er uundgåelige. Og i stedet for at beskrive heltens skyld som misforstået og med behov for korrektion behandler tragedien helten som værende en, der har behov for afstraffelse eller destruktion. Når publikum erfarer den tragiske tekst, ser de deres egen skyld renses ved at se den som bliver straffet eller ødelagt.

Heroverfor er komedien en tekst, der beskriver en skyldig handling, der begås af en komisk klovn. Teksten behandler den individuelle fejlhandlen som fejl og korrigerer ham ved at afslører fejlen for alle. Komedien viser altså typisk dens publikum, at den var uundgåelig i det omfang den er en almindelig menneskelig fejl. Men den komiske klovn bliver reintegreret i det sociale hierarki. Ved at se klovnenes skyld som sin skyld har publikum via stedfortræder reintegreret sig selv i fællesskabet og hierarkiet.

Rueckert siger, at tragedien fungerer som Burkes “representative anecdote”. Hele Burkes teori om litteratur og poesi som redskaber til at leve livet viser sig mest klart i hans teorier om tragedien og katarsis. Tragedien ses som den ideale” eller perfekte” poetiske verbale handling. Det ideelle ved denne form er den katarsiske funktion, den renses publikums “skyld” og spændinger. Den tragiske helt er underlagt den tragiske rytme, endende med en forløsning og renselse.

Hierarki er forbundet med forskel, fremmedhed og fremmedgørelse. Hierarkier fjerner ikke hemmelighederne, men kontrollerer dem.

Der er to måder at opløse eller komme af med sin skyld. Det er igennem ydmygelse. Det kan også kaldes en offergørelse af sig selv. Den ene er en åben bekendelse af ens synder og en symbolsk afstraffelse af dem. Men den anden er igennem offergørelse eller skabelse af syndebukke. Det er en løsning, hvor syndebukken bliver straffet ikke så meget for, hvad han har gjort, men på i hvilken grad han kan repræsentere den skyldige selv.

Men endelig kan man som Barry Brummett (1981) gør opmærksom på undgå eller komme af med sin skyld ved at indgå i en transformation, overskridelse, transcendens. Man undgår skylden ved at placere synden i et perspektiv, som omdefinerer den som en "ikke-synd", som en dyd eller som et nødvendigt redskab i et højere og mere rigtigt hierarki.

Brummett sammenfatter sin karakteristik af de tre principielle måder at forholde sig til skyld på: "Mortification punishes guilt where it arise, in the person or group, and transcendence denies guilt entirely by placing potentially guilty actions within another context. But scapegoating uses a more difficult rhetorical movement: discourse must call attention to guilt, to evidence of crumbling hierarchy, but the guilt must be moved away from those who hold it and attached to those who can represent it, the scapegoats themselves." (Ibid:260).

Brummett bruger disse tre idealtyper på en analyse af præsidentvalgkampen i 1980 - hvor man kunne se tre kandidater bruge hver sin strategi. Præsident Jimmy Carter anlagde en ydmygelses- og forløsningsstrategi - hvor han fremhævede en national skyld med overforbrug og spild i energisektoren. Heroverfor anlagde Ronald Regan en transformationsstrategi, der benægtede denne skyld, og i stedet lovede en genetablering af traditionelle amerikanske værdier byggende på arbejde og vækst. Endelig repræsenterede John B. Anderson en syndebuksstrategi, der forsøgte at gøre de to dominerende partier til syndebukke for landets problemer.

Kapitel V: Sammenfatning af Kenneth Burkes tekstanalyse

Indledning.

Kenneth Burke var både filosof og litterær kritiker og udviklede i forbindelse med sin litterære kritik en række mere konkrete teknikker for næranalyse af tekster. Men det er samtidig typisk for Burke, at han aldrig mere systematisk beskrev disse teknikker. De blev som regel omtalt i forbindelse med mere konkrete analyser af litterære tekster eller som led i beskrivelse af aspekter af hans sprogfilosofi.

En af de teknikker Burke har givet navn til i den retoriske kritiske tradition, er "cluster" analysen eller klynge analysen. Den hænger tæt sammen med to andre teknikker, som af Burke fortolkere er blevet kaldt strukturanalysen og "agon" eller valoriserings- og modsætningsanalysen.

Burkes overvejelser om tekster er på engang meget elementære og commonsenseagtige og indeholder og udtrykker samtidig hele hans filosofi. De tre teknikker, struktur, klynge- og modsætningsanalysen, siger meget kortfattet, at når man står over for en tekst, er det centrale at kunne bestemme tekstens struktur i den forstand at bestemme kompositionen af det forløb, forandring, som man kan se i en tekst. Det er strukturanalysens karakteristika.

Klyngeanalysen består i skabelsen af et meningsgivende billede af det begrebsapparat, der bruges i teksten, forstået således, at tekstens vigtigste begreber ("key terms") og de dertil knyttede afledte eller tilknyttede ("secondary terms") fastlægges. Endelig går modsætningsanalysen ud på at fastlægge de sproglige begrebsmæssige modsætninger og valoriseringer, der kan ses i teksten enten umiddelbart eller fremanalyseres igennem en nøjere tekstlæsning.

"Cluster"-analysen.

Burke beskrev første gang cluster-teknikken i bogen "Attitudes towards History", der kom i 1937. Det er et værk, hvor Burke forsøgte at beskrive forskellige forståelsesformers udvikling i historien. Her indgår beskrivelsen af "cluster"-analysen, idet han med vanlig sans for egne

begreber kalder "Dictionary of Pivotal Terns" (s. 232-234) (drejelige begreber). Ideen til tankegangen har han taget fra en Caroline Spurgeon, der havde lavet en analyse af Shakespeares dramaer: "significance gained by noting what subjects cluster about other subjects (what image b, c, d, the poet introduces whenever he tolkes with engrossment of subject a)." Beskrivelsen er meget kortfattet.

I et senere værk specielt om litterær kritik og metode: "The Philosophy of Litterary Form.", der første gang kom i 1941 giver Burke en lidt mere udførlig generel beskrivelse af metoderne. Et mere konkret indtryk af, hvorledes Burke selv benytter teknikkerne får man på det litterære område i en analyse af James Joyces ("Fact, Inference and Proof in the Analyses of Litterary Symbolism", 1954) og på det politiske område i en analyse af Hitlers "Mein Kampf" fra 1934 ("The Rhetoric of Hitler's "Battle"), der senere er blevet berømt.

Burke er interesseret i nærmere at beskrive sammenhængsmønstret mellem de forskellige ord i en tekst, at finde overensstemmelsesprincipperne ("principle of concordance") som han også siger. Han bruger lidt forskellige begreber for dette forhold, mest "equations" ("what equals what"), som bedst kan oversættes ved ækvivalens eller ligestillelse. Hvilke ord og begreber ligestilles i en tekst. Han taler også om "associations", hvilket kan oversættes ved forening eller forbindelse. Det vil sige hvilke ord forbindes eller forenes i teksten ("what goes with what") eller ("what identifies with what").

Sprog er et symbolsystem og enhver tekst består netop i en unik forsøg på forening af ord til særlige symbolsk budskab. Burke siger det således: "A work is composed of implicit or explicit "equations" (assumptions of "what equals what") in any work considered as one particular structure of terms or, symbol system.". (1941:viii).

Sonja K. Foss (1996) har i forbindelse med opstilling af forskellige kritiske approaches i retorikken som videnskabelig disciplin angivet en konkret procedure for, hvorledes man kan lave en cluster-analyse blandt andet ud fra en analyse af de forsøg, der har været på at benytte denne teknik i en række konkrete analyser. Første led i en cluster-analyse er udvælgelsen af en række nøglebegreber ("key terms") i en tekst. Som regel vil der kun være ret få nøglebegreber, som regel højst 4-5 stykker. Empirisk kan det gøres ved at se på frekvensen og intensitet i brugen af de samme begreber. Et nøglebegreb vil typisk blive brugt flere gange på centrale steder i teksten. Men frekvens er ikke det eneste kriterium. Intensitet kan være lige så

central faktor. Det afgør en læsning af teksten, hvor man i nogle tilfælde vil komme ud for at et nøglebegreb måske kun nævnes et enkelt sted, men så indtager en helt afgørende rolle i tekstens struktur, argumentation eller plot.

Sammenhængen mellem begreberne kan være af forskellig karakter. Nogle begreber repræsenterer på forskellige måder andre begreber. I nogle tilfælde er der blot tale om en konjunktion (og), i andre tilfælde drejer det sig nærmest om en synonymisk argumentation dvs., forsøg på at ligestille nogle begreber. Endelig kan der være tale om forbindelse af begreber igennem angivelse af årsags- virknings relationer.

Burke taler om, at synekdoxen er en grundlæggende forståelsesfigur i cluster-analysen: "It should be understandable by now we consider synecdoche to be the basic process of representation, as approached from the standpoint of "equations" or "clusters of what goes with what". To say that one can substitute part for whole, whole for part, container for the thing contained, thing contained for the container, cause for effect, or effect for cause, is simply to say that both members of these pairs belong in the same associational cluster." (Burke 1973:77).

"Agon"-analysen.

"Agon"- analysen udspringer af Burke sprogsyn. Ord er handlinger på en scene, som han kortfattet udtrykker det: "always considering words as acts upon a scene" (Burke 1973:xvii). Agon betyder modsætning: "A total drama, as the agon is analytical subdivided into competing principles, of protagonist and antagonist." (Ibid: 76). Det gælder om i en tekst at finde dens sproglige modsætningsstrukturer "what vs. what".

Alle tekster kan ses som sproglige dramaer, hvor symbolske modsætninger udspiller sig. Som Burke fortolkeren William H. Rueckert udtrykker det: "The implicit or explicit opposition of terms constitute the conflict necessary to drama and the self of the poet (or rhetor) provides the necessary human agent. An agon analysis treats all lyrics monodramas of the self in quest." (Rueckert 1963:87).

I agon-analysen starter man også med at kortlægge modsætningsstrukturen mellem en teksts nøglebegreber. Modsætninger er ofte forbundet med vurderinger af det gode og dårlige, det

gode og onde. Burke bruger derfor ofte begreberne “god and devil tern” for at angive det ultimative gode eller onde: “God terms are ultimate terms that represent the ideal for the rhetor - the rhetors view of what is best or perfect. Devil terms are counterparts of God terms and represent the ultimate negative or evil for the rhetor.” (Foss 1996:65).

Burke bruger bevidst begrebet “God-terms” (Burke Grammer:74) og (Burke Rhetoric: 298-301) fordi det er en navngivning for “the ultimates of motivation”) fordi det er retoriske navne for Gud.

I valoriserings- og modsætningsanalysen er det også vigtigt at kortlægge modsætningernes karakter, idet der både kan være tale om polære modsætninger om en form for konkurrence eller modsætningerne kan være af mere indirekte art, så begreberne kan være forbundet igennem en gensidig relation med et helt tredje begreb.

Burke er i sin modsætnings analyse påvirket af den hegelske dialektik i hans skelnen mellem modsætninger og forskellighed: “polar otherness unites things that are opposite to one another; synedochis otherness unites things that are simply different from another.” (Burke Litteraray:78). Og selv om protagonisten og antagonisten står i modsætning til hinanden kan de samtidig siges at eksisterer implicit i hinanden: “But there is obviously a philosophic sense in which agon, protagonist, and antaginist can each be said to exist implicit in the others” (Ibid. 77).

For Burke hænger dramatik og dialektik sammen. Den dramatiske proces involverer nogle dialektiske modsætninger.

Struktur-analysen.

Det er William H. Rueckert (1963:84) der bruger udtrykket strukturanalyse om at afdække sekvensen i en tekst, “what follows what, and why”. Det er også en integreret del af Burkes procesorienterede syn på sproget og tekster.

I de fleste tekster sker der netop også en symbolsk transformation, som det er vigtigt at kortlægge: “So we watch, in the structural analysis of the symbolic act, not only the matter of “what equals what” but also the matter of “from what to what”. (Burke, Litterary:38).

Grundlæggende er Burke ude på at afdække de forskellige former for symbolsk identitetsforandring og “drab”, der sker i en tekst. Burke kalder det også en symbolsk renselses- og genfødselsproces (“purgative-redemptive symbolic action”).

I en konkret analyse af en tekst er det vigtigt at kunne fastlægge de punkter i teksten, hvor der sker nogle kvalitative spring, vendinger i argumentationen eller handlingsforløbet: “Hence, along with the distinction between opposing principles we should note the development “from what through what”. So, we place great stress upon those qualitative points: The laying of the cornerstone”, the “watershed moment”, and the valedictory”, og funeral wreath” (Ibid:70-71).

Burke taler i den forbindelse også om at det gælder om at kortlægge en tekst “narrative sequence”.

Nogle foreløbige konkluderende bemærkninger.

1. De tre empiriske analyse-teknikker, som man kan finde hos Burke, hænger alle sammen med Burkes grundlæggende filosofi og syn på sproget. I cluster-analysen er man grundlæggende ude efter at finde ud af nogle ligheder, overensstemmelser i sproget og, hvorledes de klynger sig omkring nogle centrale begreber. Her ligger en antagelse om at sproget består af nogle nøglebegreber, og der til disse nøglebegreber er knyttet en række sekundære begreber.

Selve sproget er hierarkisk opbygget i ordklasser med en abstraktionsstige - hvor stadig mere abstrakte begreber dækker over et stadig større område, og hvor det ultimative overbegreb for alt, netop er Guds-begrebet.

Det er ligheder og forskelle mellem begreberne man fokuserer på. I modsætnings- eller agon-analyse er det modsætningerne i sproget og fastlæggelsen af disse modsætningers karakter. Konflikt- forening. Endelig ser struktur- eller transformationsanalysen på forandringer i teksten, hvorledes noget forandres - et til noget andet. Det kan være forandring til det samme, det kan være forandring til det modsatte. Det kan være forandring til noget bedre - og det kan være forandring til noget dårligere.

Det er noget med at kunne stille de fundamentale spørgsmål til: 1. At fokusere på ligheder. 2. At fokusere på modsætninger. 3. At fokusere på forandringer. Er det ikke dimensionerne i et drama? Her er komponenterne jo: 1. En scene. 2. Nogle aktører. 3. Nogle handlinger. 4. Nogle mål og 5. Nogle midler.

2. Burke behandler sprogproblemer der har sammenhæng med hans cluster, agon og struktur-analyse mange andre steder, og fra en lidt anden vinkel f.eks. bruger han udtrykket "terministic screens" (Burke. Language:44). Her skelner han mellem en videnskabelig og en dramatisk opfattelse af sproget. Det ene er kun interesseret i sproget som afspejling af virkeligheden - men det er også en bestemt bydning, handling. Et bestemt begrebsapparat retter opmærksomheden på en del af virkeligheden: "Not only does the nature of our terms affect the nature of our attentions, in the sense that the terms direct the attentions to one field rather than another. Also, many of the "observations" are but implications of the particular terminology in the terms of which the observations are made." (Ibid:46).

Det vil sige, at begreberne påvirker naturen af de observationer vi gør - og observationerne vi gør, er bestemt af de begreber, vi har. Hvis vi har nogle begreber, ser vi noget bestemt, hvis vi har andre begreber, ser vi noget andet. Adfærd er ikke noget, der er objektiv - du skal have nogle begreber der begriber denne adfærd, og her taler Burke om forskellige typer af begreber:

"Basically, there are two kinds of terms: terms that put things together, and terms that take thing apart." (Ibid:49). Man, kan have begreber som "positing differences of degree and those based of differences of kind" (Ibid:50). Det er nogle helt fundamentale ting i karakteristikkene af et begrebsapparat. F.eks. hvad er forskellen på dyr og menneske - er det en grad eller er det kvalitativ?

Det er altid sådan, at når man indfører noget nyt, er det at man postulerer nogle kvalitative forskelle - eller er det blot en grads forskel. "All terminologies must implicit or explicitly embody choices between the principle of continuity and the principle of discontinuity." (Ibid:50).

Burke siger at der principielt er lige så mange syn på verden, som der er forskellige mennesker.

Der er en indre sammenhæng i hele Burkes begrebsapparat - hvis handling er key terms - så er drama den fuldendte form for handling. ”But if drama, then conflict. And if conflict, then victimage. Det er også noget som følger af hinanden. Når man vælger et begrebsapparat følger nogle andre begreber. De hænger sammen.

Derfor er synekdoke og tautologi også nogle helt centrale begreber hos Burke.

3. Videnskab forsøger at skabe mere systematiske billeder af virkeligheden - danne forenklede billeder. Til det skal man have systematiske begrebsapparater - begrebssystemer. Man laver nogle begrebsskategorier, taksonomier. Det kommer fra botanikken - nemlig systematiske inddelingskriterier for planter. Men alle videnskaber betjener sig først og fremmest af at kategorisere verden, at klassificere. Det er nødvendigt. Vi leder efter ligheder og forskelle og det er netop det begrebsinddelinger gør. Vi argumenterer for nogle forskelle og ligheder.

Nogle inddelinger har karakter af dikotomer. Det er enkelt og de kan være gode, men man kan også lade sig fange. Derfor kan man argumentere for graduering i stedet for en dikotomisering. Det kan også være udtryk for en værdimæssig dikotomisering.

Man kan også lave en tredeling - og andre delinger - og lægge nogle valoriseringer ind i begreberne.

Man kunne måske også få ind her idealtipe-begreberne - man broderer videre i teoriehistorien på nogle fundamentale ideal-typer: kapitalismen, moderniteten.

4. Man kan sige at tekstanalyse går ud på at kunne aflæse koderne i en tekst - kunne finde den videnskabelige taksonomi, som en forfatter benytter sig af, de idealtyper, det begrebsapparat. Er det konsistent, bruger man gode eksempler. Man skal være kritisk på begrebsapparatets egne præmisser - man skal kunne kritisere det ud fra et andet begrebsapparat. Kunne man bruge andre begrebsapparater - Hvad ser man med et begrebsapparat - og hvad ser man med et andet. Hvad siger det?

Man kan sige, at alle spørgsmål er ledende spørgsmål: “every question select a field of battle, and in this selection it-forms the nature of answers.” (Burke Litterary:67). Det kan man sige

om et begrebsapparat - det ser nogle bestemte ting - der ligger en tendens til kun at se nogle ting. Det har også noget at gøre med perspektiv.

5. Markør-begrebet - kan bruges her - både aspekt-markør og perspektiv-markør - og vurderingsmarkør. De angives nemlig i de ord der findes i en tekst - man skal så finde - ved en analyse - iagttagelsespunktet - fokuspunktet - og vurderingsgrundlaget. Det er fra Andersson og Furåger.

Burke giver enkelte steder en sammentrængt karakteristisk af hele sin tekstanalytiske metode som her:

“I usually begin with more direct ways of sizing up a text. Here is one major shortcut.

1. First, whether explicitly or implicitly the nomenclature of every text embodies equations”.

For instance, “reason” may be equated with defence to authority or distrust of authority.

Images often function here, as with an expression like Churchill’s “iron curtain”. 2. Second,

there are “implications.”. Implicit in the idea of an act there is the idea of an agent; and for an

agent to act there must be a scene. Or there are polar terms as “order” and “disorder” imply

each other. 3. Third, whereas “equations” and implications” are nontemporally related, there

are “transformations” whereby a narrative goes from one to another (as from order to

disorder, or vice versa). Or polar terms can become reversed, as when a former disruptive

principle of resistance to authority takes over and frowns on the principle of resistance.”

(Burke 1978:334-335)

Her får Burke karakteriseret og forenet tre af de grundlæggende teknikker som ligger i hele hans sprogfilosofi, nemlig cluster-analysen, pentad-analysen og fortælle-analysen. Og senere sætter han endda nogle andre navne på disse teknikker eller former for litterær analyse.

“We can build countless complicated variations on those themes, which are close replicas of the three formal principles I began with: There are making of conventional form in setting up of equations (as per the use of Churchill’s “iron curtain”) There is repetitive form inasmuch as implication inherent in one term is explicitly duplicated in another. And any unfolding of transformations is by the same token an example of progressive form.” (Ibid:335).

Burke kommer her tilbage til sin teori om litterære former, som han allerede udviklede i 1920'erne og, hvor han fandt frem til at der principielt kun var tre former: 1. Den progressive form. 2. Den repetitive form og 3. Den konventionelle form, og hvor han definerer dem således:

“ I still hold to my principal judgement that there are three, and only three, basic formal principle: progressive form (a structure so arranged that the audience is in tune with its development); repetitive form (the maintaining of internal consistencies, as when a given character continues to act in character); conventional form (for instance the role of the chorus in Greek tragedy, a convention surviving from the religious rites out of which the Attic theatre had evolved). Gratifications of this sort can, of course, be highly subtilized as when the audience consents to the sacrifice of, say a Desdemona. But if the work is properly formed, the consent is given.” (Ibid:331-332).

Litteratur

Adolphsen, Jes (1995A) Problemer i videnskab. En erkendelsesteoretisk begrundelse for problemorientering. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Andersson, Jan - Mats Furberg (1977) Sprog og påvirkning. Om argumentationens semantik København: Nyt Nordisk Forlag - Arnold Busck.

Birdsell, David S. (1987) Ronald Reagan on Lebanon and Grenada: Flexibility and Interpretation in the Application of Kenneth Burke's Pentad. *Quarterly Journal of Speech* 73:267-279.

Brummett, Barry (1994) *Rhetoric in Popular Culture*. St. Martin's Press.

Brummett, Barry (1979) A pentadic analysis of ideologies in two gay rights controversies, *Central States Speech Journal*, 30:3, 250-261.

Barry Brummett (1981) Burkean scapegoating, mortification, and transcendence in presidential campaign rhetoric, *Central States Speech Journal*, 32:4, 254-264.

Barry Brummett (1984) Burke's representative anecdote as a method in media criticism, *Critical Studies in Mass Communication*, 1:2, 161-176.

Brown, R. H. (1977) *A Poetic for Sociology*. New York: Cambridge University Press.

Burke, Kenneth (1935 and 3. ed. 1984) *Permanence and Change. An Anatomy of Purpose*. Berkeley: University of California Press.

Burke, Kenneth (1954) Fact Inference, and Proof in the Analysis of Literary Symbolism. *Symbols and Values: An Initial Study, Thirteenth Symposium of the Conference on Science, Philosophy, and Religion*, ed. Lyman Bryson, et al., New York: Published by the Conference and distributed by Harper and Brothers, 1954, 283-306.

Burke, Kenneth (1961) *The Rhetoric of Religion*. Boston: Beacon Press.

Burke, Kenneth (1966) *Language as Symbolic Action*. Berkeley: University of California Press.

Burke, Kenneth (1969) *A Grammar of Motives*. Berkeley; University of California Press.

Burke, Kenneth (1969A) *A Rhetorics of Motives*: Berkeley: University of California Press.

Burke, Kenneth (1973) *The Philosophy of Litterary Form: Studies i Symbolic Action*. Berkeley: University of California Press.

Burke, Kenneth (1978) Questions and Answers about the Pentad. *College Composition and Communication*. Vol. 29, No. 4 (Dec. 1978), pp. 330-335

Burke, Kenneth (1984) *Attitudes Towards History*. Berkeley: University of California Press.

Foss, Sonja K. (1996) *Rhetorical Criticism. Exploration & Practice. Second Edition.* Illinois: Waveland press.

Frost, Pernille J. (1997) *En strid om ord. Det politisk korrekte sprog.* Århus: Fremad.

Hansen, Erik og Ole Togeby (red) (1980): *Sprogvidenskabens discipliner*, København: Berlingske Forlag.

Irmscher, William F. (1976) *Analogy as an Approach to Rhetorical Theory.* *College Composition and Communication.* Vol. 27, No. 4 (Dec. 1976), pp. 350-354.

Klamer, Arjo and Thomas C. Leonard (1994) *So what's an economic metaphor?* IN Philip Mirowski (Ed.) *Natural images in economic thought. "Market read in tooth and claw"*. New York and Melbourne: Cambridge University Press:20-51.

Larsen, Erik Vive (1992) *Metaforer og kognition.* *Philosophia*, Årg. 21, nr. 3/4.

Ling, David A. (1970) *A pentadic analysis of senator Edward Kennedy's address to the people of Massachusetts, July 25, 1969,* *Central States Speech Journal*, 21:2, 81-86.

Lakoff, Georg & Mark Johnson (1980) *Metaphors We Live by.* Chicago and London: University of Chicago Press.

Lakoff, George (1996) *Moral Politics. What Conservatives Know That Liberals Don't.* Chicago and London: The University of Chicago Press.

Lundquist, Lita (1995) *Metaforer i fagsprog - det epistemiske optimum.* i *Sprogets funktion og æstetik.* (red.) af Peder Skyum-Nielsen. Gad.

Lønstrup, Brita (1980) *Dagligsprog - værktøj og legetøj.* København: Berlingske.

Madsen, Arnie J. (1994) *Synecdochic and metonymic representation in the 1988 presidential campaign.* search.proquest.com

- Morgan, Gareth (1980) Paradigms, Metaphors and Puzzle-Solving in organization Theory. *Administrative Science Quarterly*, 25: 605-622.
- Morgan, Gareth (1997) *Images of Organization*. 2nd. ed. London: Sage Publications.
- Pepper, Stephen C. (1942) *World Hypotheses. A Study in Evidence*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Petersen, Lars Kjerulf (1998) Tekst- og diskursanalyse som sociologisk fremgangsmåde. *Dansk Sociologi* 9. årg. Nr. 2:39-60.
- Rein, Martin (1986) *Frame-reflective policy discourse*, Leyden Institute for Law and Public Policy. Working Paper. 3. October 1986. Inaugural address, 17th October 1986. (Extended version):1-27.
- Rein, Martin, and Donald A. Schön (1977) *Problem Setting in Policy Research*. IN Carol H. Weiss (ed.) *Using Social Research in Public Policy Making*. Toronto: Lexington Books: 235-51.
- Rigney, Daniel (2001) *The metaphorical society: An invitation to social theory*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Rueckert, William H. (1963) *Kenneth Burke and the Drama of Human Relations*. University of Minnesota Press.
- Sløk, Johannes (1985) *Da Gud fortalte en Historie*. Aarhus: Centrum.
- Svennevig, J., M. Sandvik, og W. Vagle (1995). *Tilnærminger til tekst*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Søndergaard, Georg (1998) *Sproglig analyse: Begreber og værktøjer*. Munksgaard.
- Togebj, Ole (1993) *Praxt I-II*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Thurén, Torsten (1996) Tanke, sprog og virkelighed: En indføring i problemstillinger og teorier. Munksgaard/Rosinante

Turner, Mark (2000) Den litterære bevidsthed: En kognitiv teori om tankens og sprogets oprindelse. Haase.